

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Eva Kučerová

DĚDĚNÍ ZE ZÁKONA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 03. 2013

Eva Kučerová

Děkuji prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za pomoc a cenné rady při vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Obecné předpoklady nabytí dědictví	4
1.1 Smrt fyzické osoby.....	4
1.2 Existence dědictví	5
1.3 Způsobilost dědice	9
1.4 Právní důvod dědění (dědické tituly)	12
1.5 Odmítnutí dědictví	14
2 Právní úprava dědického práva dle OZ 40/1964 Sb.	17
2.1 Dědění ze zákona	18
2.1.1 Dědění v první dědické skupině (§473 OZ).....	20
2.1.2 Dědění ve druhé dědické skupině (§474 OZ)	22
2.1.3 Dědění ve třetí dědické skupině (§475 OZ).....	25
2.1.4 Dědění ve čtvrté dědické skupině (§475a OZ)	26
2.1.5 Odúmrť (§462 OZ)	28
2.2 Neopominutelní dědicové (§479 OZ)	30
2.3 Vydědění	33
2.3.1 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. a) OZ – neposkytnutí pomoci..	35
2.3.2 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. b) OZ – neprojevení opravdového zájmu.....	36
2.3.3 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. c) OZ – úmyslný trestný čin....	38
2.3.4 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. d) OZ – nezřízený život.....	38
3 Právní úprava dědického práva dle NOZ 89/2012 Sb.	40
3.1 Dědění ze zákona	41
3.1.1 Dědění dle dědických skupin (§1635 až 1641 NOZ)	43
3.1.2 Odúmrť (§1634 NOZ).....	47
3.2 Neopominutelní dědicové (§1650 až 1657 NOZ).....	48
3.3 Vydědění (§1646 až 1649 NOZ).....	50
4 Srovnání současné a budoucí právní úpravy.....	53
Závěr	56
Seznam zkratk	58
Použitá literatura	59
Seznam příloh	64
Příloha č. 1 : Schéma I. dědické skupiny dle OZ.....	64
Příloha č. 2 : Schéma II. dědické skupiny dle OZ	64
Příloha č. 3 : Schéma III. dědické skupiny dle OZ.....	65
Příloha č. 4 : Schéma pořizovací volnosti zůstavitele se zřetelem k ochraně neopominutelných dědiců dle OZ.....	65
Klíčová slova	66
Abstrakt.....	67
Abstrakt v českém jazyce	67
Abstrakt v anglickém jazyce.....	68

Úvod

Téma dědického práva jsem si za svou diplomovou práci vybrala z důvodu mého zájmu se této oblasti v budoucnu věnovat, ale především z důvodu aktuálnosti tohoto tématu, protože úprava dědického práva se za život dotkne každé osoby, ať chce nebo ne. Jak praví známé pořekadlo: „Nic není v lidském životě jisté jen smrt.“ Smrtí se končí běh lidského života a tím zaniká nejen jeho tělo, ale i jeho právní subjektivita (způsobilost mít práva a povinnosti).

Dědické právo je snahou o zachování majetkového stavu, který zde byl v době smrti zůstavitele, tedy je snahou o kontinuitu, úctu ke starší generaci a respektování vůle zůstavitele. Je tomu tak proto, že celoživotní úsilí střídaného a budovaného majetku se prostřednictvím dědického práva předává dalším generacím a to především těm, kteří jsou zůstaviteli nejbližší.¹ Základními zásadami dědického práva je zachování hodnot, přechod majetku na jednotlivce, respekt k autonomii vůle zůstavitele, zásada rovnosti, zásada univerzální sukcese, svoboda dědice dědictví přijmout či odmítnout a nakonec zásada ingerence veřejné moci.

Dědické právo bylo nejdříve pojímáno jako součást práva rodinného, protože rodina fungovala jako hospodářský spolek a zemřel-li někdo z rodiny, přešel jeho majetek na zbytek rodiny, který v hospodaření pokračoval. Postupně se však začalo vyčleňovat a začalo být chápáno spíše jako právo majetkové. V římském právu nejdříve existovala jenom zákonná dědická posloupnost, závěť vznikala až později a to tak, že se postupně vyvinula z odkazu.²

Pokud zemře člověk, vyvstane důležitá otázka, komu připadne majetek po této osobě. Tuto problematiku řeší jednotlivá ustanovení dědického práva v objektivním smyslu. Jde tedy o přechod majetku ze zůstavitele na jeho právní nástupce. Dědickým

¹WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo. Ad notam: notářský časopis. 2004, č. 2, str. 39.

²ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv. 1125.

právem v subjektivním smyslu jsou práva a povinnosti jednotlivých dědiců vzniklé z důvodu nápadu dědictví.³

Pojem dědic je znám ve třech různých významech. Prvním případem je dědicem ten, komu svědčí některý z dědických titulů, i když se může z dědictví zcela vyloučit projevem své vůle, že dědictví odmítá. V druhém případě jde o osobu, která svým projevem vůle dala najevo, že chce dědit a tedy jde na tuto osobu pohlížet jako na skutečného právního nástupce zůstavitele. V posledním případě jde již o skutečného dědice, tj. toho, kdo podle pravomocného usnesení o vypořádání dědictví skutečně nabyl nějaký majetek z dědictví. Dalším důležitým pojmem v dědickém právu je pojem zůstavitel, jímž je osoba zemřelá, po níž se má dědit. A nakonec dědictvím je souhrn majtkových práv a povinností zůstavitele, které jeho smrtí nezaniká, ale přechází na jeho právního nástupce.⁴

Ve své práci se zabývám děděním ze zákona jako jedním z právních důvodů nabytí dědictví. Jelikož s děděním ze zákona úzce souvisí i možnost vydědění potomků a také právo neopominutelných dědiců, zmiňuji se ve své práci i o těchto institutech. Práci jsem rozdělila na čtyři hlavní části.

První (úvodní) část obsahuje obecné předpoklady dědění z důvodu uvedení do celé problematiky dědického práva a pochopení, co vše musí být zajištěno, aby k posloupnosti dle zákona či závěti mohlo dojít. Těmito předpoklady jsou smrt fyzické osoby, existence dědictví, způsobilost dědice, právní důvod dědění a nakonec odmítnutí dědictví.

V druhé části se zabývám úpravou dědického práva dle současného práva, tedy OZ 40/1964 Sb. Část je dále dělena na jednotlivé kapitoly, kde stěžejní je hned první kapitola, ve které je upravena celá problematika dědění ze zákona dle dědických skupin. V dalších kapitolách je pak zmíněn institut neopominutelných dědiců a vydědění.

V třetí části jsem se zaměřila na budoucí právní úpravu v NOZ 89/2012 Sb., která má být účinná pravděpodobně od 1. 1. 2014, i když se o tomto tématu ještě dost diskutuje. Tématem třetí části jsou stejně jako v části druhé dědění ze zákona,

³ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 9.

⁴ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1125.

neopominutelní dědicové a vydědění. V této části se snažím co nejvíce poukázat na změny, které přinese NOZ a také na jeho možné důsledky.

Poslední částí je srovnání stávající a budoucí právní úpravy. Zde se snažím porovnat a vypíchnout pozitiva a negativa obou občanských zákoníků a samozřejmě také vyjádřit svůj vlastní názor k oběma úpravám.

Cílem mé práce je, abych uceleně pojednala o úpravě dědění ze zákona v obou úpravách a tím poukázala na změny, které přijetím NOZ v našem právním řádu nastanou. Téma dědění ze zákona je v mé práci pojímáno zejména z pohledu hmotněprávního, ale z důvodu silné propojenosti hmotněprávní a procesněprávní části dědického práva se někdy nevyhnu zmínkám i o úpravě procesního práva dědického.

1 Obecné předpoklady nabytí dědictví

Děděním se rozumí přechod práv a povinností zemřelé osoby na dědice. Takový přechod nastává smrtí zůstavitele a dědic se tak stává alter egem zůstavitele. Dědicem se však může stát jen ten, kdo je způsobilý mít práva a povinnosti a komu svědčí alespoň jeden z dědických titulů. Dědicem se však nestane ani ten, kdo je z dědění vyloučen pro svou nezpůsobilost nebo kdo dědictví odmítne. To vše jsou předpoklady nutné k nabytí dědictví.⁵

Předpoklady nabytí dědictví jsou nutné podmínky, které musí být splněny, aby k dědění vůbec mohlo dojít. Těmito podmínkami tedy jsou smrt zůstavitele, existence majetku tvořícího dědictví, důvod dědění, který svědčí nějaké osobě, způsobilý dědic a také to, že tento dědic dědictví neodmítl.

1.1 Smrt fyzické osoby

Dědit lze jen po fyzické osobě, která zemřela. Právní nástupnictví po zaniklé právnické osobě má naprosto jiný charakter než dědické právo, a proto se neřídí pravidly dědického práva.⁶ Smrt fyzické osoby se v občanském právu řadí k právním skutečnostem, na které se váže vznik, změna a zánik občanskoprávních vztahů, jichž byla zemřelá osoba účastníkem.

Smrtí fyzické osoby zaniká způsobilost mít práva a povinnosti (právní subjektivita). A tato skutečnost musí být prokázána předepsaným způsobem. Má být prokázána odborným posudkem lékaře po prohlídce mrtvého, v němž se konstatuje smrt fyzické osoby s uvedením pravděpodobné příčiny smrti, jakož i doby, kdy smrt nastala, na jehož základě poté příslušná matrika vydá matriční doklad, tzv. úmrtní list. Uvedení doby smrti má v dědickém právu význam v případech, že zemřelo současně více osob,

⁵ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 5.

⁶ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1126.

kteřé po sobě mají dědit. Nelze-li však určit, která z těchto osob zemřela dříve a která později má se za to, že zemřeli současně a tedy jedna po druhé dědit nemůže.⁷

Nelze-li smrt prokázat předepsaným způsobem, tj. úmrtním listem, ale lze ji zjistit jinak, prohlásí soud tuto osobu k návrhu i bez návrhu za mrtvou. Ve svém rozsudku uvede den, který je dnem smrti této osoby. Stejný postup soud provede i v případě osoby nezvěstné, u které je předpoklad, že již zemřela a v rozsudku uvede den smrti nezvěstného nebo den, který nezvěstný již nepřežil.⁸ Pokud soud zjistí, že osoba, kterou prohlásil za mrtvou, žije, své rozhodnutí o prohlášení za mrtvou zruší. Usnesení o dědictví, které po domněle zemřelém již bylo vyhlášeno, soud zruší také, ale není v tomto směru vázán žádnou hmotněprávní ani procesní lhůtou. Zůstavitel se po zrušení usnesení o dědictví může domáhat svého majetku vlastnickou žalobou. A toto právo na vydání dědictví se nepromlčuje.⁹

Na okamžik smrti zůstavitele se váže přechod práv a povinností na dědice. A proto je důležité časové určení smrti zůstavitele, protože podle této doby se také odvíjí rozsah aktiv a pasiv zůstavitelova majetku a také stanovení okruhu dědiců.

1.2 Existence dědictví

Pojem dědictví je často zaměňován s pojmem pozůstalost. Oba pojmy označují to samé. Pojem pozůstalost je používán v případě pohledu k zůstaviteli a k majetku, který po sobě zanechal a pojem dědictví naopak vzhlíží k osobě nabyvatele a k tomu o co se jeho majetek zvětší.¹⁰ *S pouhou skutečností, kterou je smrt fyzické osoby, nelze spojovat dědické nástupnictví, pokud po ní nezůstanou nějaká majetková práva, jejichž existence*

⁷ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 13.

⁸ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 262.

⁹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1127.

¹⁰ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 263.

není ohrožena zánikem dosavadního oprávněného subjektu.¹¹ Tedy, aby došlo k dědickému řízení, musí zde být majetek a to alespoň nepatrný (za nepatrný majetek je v současné praxi pokládán majetek v hodnotě asi 10 000 Kč). Ale i v případě existence alespoň nepatrného majetku může soud celou tuto částku vydat vypraviteli pohřbu, který ani nemusí být dědicem a k dědění tedy vůbec nedojde. V každém případě je však nutné přihlížet k majetkovým poměrům dané rodiny.¹²

*Právními nástupci zůstavitele se mohou stát pouze osoby, které po něm dědily. Jestliže zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo zanechal-li majetek jen nepatrné hodnoty, nemá právního nástupce, který by vstupoval do jeho práv a povinností.*¹³

Za zmínku také stojí to, že s dědickým nástupnictvím nelze slučovat práva spojená s ochranou osobnosti, která přísluší po smrti fyzické osoby manželovi či partnerovi, dětem a popř. i rodičům.

Předmětem dědictví také nejsou práva, která byla nedílně spjata s osobou zůstavitele. Jde především o práva a povinnosti z rodinného práva (např. výživné, ať již zůstavitele samotného anebo zůstavitelova vyživovací povinnost vůči jiné osobě), pracovního práva (např. zánik pracovního poměru), zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení (např. zánik nároku na plnění) a také právo, které bylo omezeno na osobu zemřelého (např. bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění, oprávnění z osobního věcného břemene ve prospěch zůstavitele).

Předmětem dědictví jsou především věci a to jak věci movité, tak věci nemovité, které souhrnně nazýváme majetkem, čímž chápeme aktiva patřící zůstaviteli. Předmětem dědictví jsou i věci, které byli do dědictví zařazeny rozhodnutím soudu o vypořádání společného jmění manželů. Zbylá část, která nebyla soudem zařazena do dědictví, zůstává manželovi a není předmětem dědictví. Problematictější je to v případě, že zůstavitel byl rozvedený a neměl dosud vypořádané společné jmění manželů. Zde je nutné rozlišit dva případy a to jestli již uplynula tříletá lhůta uvedená v §150 odst. 4 OZ. V případě, že tato lhůta již uplynula, uplatní se domněnka uvedená ve zmíněném

¹¹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 15.

¹² ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1127.

¹³Sp. zn. 26 Co 131/2001 uvedeno v MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 15.

ustanovení a majetek, který dle této domněnky náležel zůstaviteli, se zahrne do dědictví. Větší problém pak činí, pokud tato lhůta ještě neuplynula, kdy do dědictví náleží právo zůstavitele na odpovídající podíl z vypořádání zaniklého společného jmění manželů, které se vztahuje na veškerý majetek z nevypořádaného společného jmění manželů a je tedy vyjádřen podílem, na který měl zůstavitel nárok. Je pak na dědicích a bývalém manželovi, aby se v průběhu tříleté lhůty dohodli na vypořádání tohoto majetku. Pokud tak neučiní, uplatní se po uplynutí této lhůty výše uvedená domněnka. V tomto případě bohužel soud nemá žádný zákonný podklad na vypořádání společného jmění manželů, jako v případě úmrtí zůstavitele, který je v době své smrti stále v platném manželství.¹⁴

Do dědictví řadíme též majetek související s podnikáním. Do něhož mnohdy spadá podnik jako věc hromadná, která obsahuje jak věci movité tak nemovité a dokonce i nehmotné složky. Podnik se tedy musí dědit jako věc hromadná (v celku) a ne po jednotlivých věcech, to však nevylučuje dědění ve spoluvlastnických podílech. Předmětem dědění je také spoluvlastnický podíl nebo podíl zůstavitele v obchodní společnosti.

Další položkou, která je obsahem dědictví, jsou samozřejmě zůstavitelovy pohledávky a dluhy. Speciálním druhem pohledávky je pak náhradová pohledávka, která vzniká v případě, že manžel zůstavitele, bylo-li nabyto za trvání manželství právo na družstevní byt, zůstává jediným členem bytového družstva a jemu náleží členský podíl, k čemuž soud v řízení o dědictví přihlédně a tak tedy vznikne pohledávka vůči bývalému manželovi.¹⁵

Předmětem pozůstalosti jsou i autorská práva majetková, nikoliv však osobnostní, která smrtí zůstavitele zanikají. Stejně jako autorská práva jsou předmětem dědictví i práva vyplývající z průmyslového vlastnictví (např. práva spojená s vynálezy, zlepšovacími návrhy, ochrannými známkami).

Pro výši aktiv i pasiv spadajících do dědictví je rozhodující doba úmrtí zůstavitele. Dodržení tohoto pravidla není ale vždy jednoduché, zejména pokud zůstavitel před svou smrtí učinil nějaký právní úkon, jehož předmětem je mnohdy

¹⁴ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1128.

¹⁵ Tamtéž, str. 1129.

vlastnické právo a není jasné, zda účinky tohoto právního úkonu nastaly ještě před zůstavitelovou smrtí. Nejčastěji se tak děje u převodů nemovitostí, kdy věcná práva k těmto nemovitostem vznikají až vkladem do katastru nemovitostí. Vklad do katastru nemovitostí má zpětné účinky ke dni, kdy byl návrh na vklad doručen katastrálnímu úřadu. Právní následky zůstavitelova právního úkonu by tedy nastaly za zůstavitelova života jen v případě, že i návrh na vklad do katastru nemovitostí byl podán před zůstavitelovou smrtí a bylo o něm kladně rozhodnuto.

I u zůstavitelových dluhů je důležitá doba úmrtí. Protože dluhy patří do dědictví v tom rozsahu, v jakém ke dni smrti zůstavitele existovaly, bez zřetele na to, zda jsou splatné, nebo se stanou splatnými až v budoucnu. A totéž se samozřejmě týká i pohledávek, jak jsem nastínila výše.

Zvláštní skupinou představující majetek, který smrtí zůstavitele nezaniká, ale přechází na jiné osoby na základě jiných právních předpisů a neřídí se tedy dědickým právem, jsou peněžité nároky z pracovního poměru, nemocenského pojištění, sociálního zabezpečení; peněžité dávky sociální péče, státní sociální podpory; pojistné plnění z pojištěných osob; nájem bytu.¹⁶ Do této kategorie patří i práva vyplývající ze společného členství v bytovém družstvu v osobě manžela zůstavitele, kterému náleží celý členský podíl, a to ze zákona. Jak jsem již uvedla výše, z tohoto vztahu pak vzniká náhradová pohledávka vůči pozůstalému manželovi, jejíž výše je, jak uvádí judikatura, hodnota, jejíž cena se pro účely řízení o dědictví, popřípadě i řízení o vypořádání společného jmění manželů stanoví cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout.¹⁷

¹⁶ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 18 - 20.

¹⁷Sp. zn. 31 Cdo 2428/2000 uvedeno v MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 23.

1.3 Způsobilost dědice

Další podmínkou, která je nutná k tomu, aby mohlo dojít k dědění, je existence způsobilého dědice. Dědická způsobilost je rozlišována jako objektivní a subjektivní (popř. absolutní a relativní).

Objektivní (absolutní) dědická způsobilost znamená to samé jako způsobilost fyzické a právnické osoby mít práva a povinnosti, tedy právní subjektivita. Právní subjektivitu nabývá každá fyzická osoba již narozením. Tuto způsobilost má dokonce i počaté dítě, narodí-li se živé (§7 odst. 1 a 2 OZ). Vzhledem k tomu, že se dědictví nabývá dnem smrti zůstavitele, může dědictví nabýt jen taková fyzická osoba, která měla v den smrti zůstavitele právní subjektivitu, tedy zda byla naživu. U právnické osoby souvisí vznik její právní subjektivity (dědické způsobilosti) se dnem, kdy byla zapsána do veřejného seznamu (obchodního rejstříku). A podobně jako se finguje právní subjektivita počatého dítěte, finguje se i právní subjektivita nadace, která má vzniknout předepsaným způsobem dle závěti zůstavitele.

Subjektivní (relativní) dědická způsobilost je stanovena v §469 OZ. Jde o případy, kdy fyzické osobě brání v dědění vlastní počínání, které je taxativně stanoveno v OZ. Nastává přímo ze zákona a soudní komisař k ní přihlíží z úřední povinnosti.¹⁸ Dědic, který je nezpůsobilý dle §469 OZ tedy nedědí a hledí se na něho jako by se zůstavitelovi smrti vůbec nedožil. Obdoba dědické nezpůsobilosti existovala již v římském právu jako odnětí dědictví (ereptorium). Spočívalo v tom, že se dědictví odňalo tomu, kdo se provinil proti zůstaviteli nebo jeho poslední vůli, toto dědictví připadlo státu.¹⁹

Důvody dědické nezpůsobilosti jsou uvedeny dva. A to, že nedědí ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželce, dětem nebo rodičům a nedědí také ten, kdo se dopustil zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle

¹⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, str. 1258.

¹⁹ URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, str. 299.

zůstavitele.²⁰ Jak je z ustanovení patrné, nezpůsobilým dědicem dle §469 může být pouze fyzická osoba.

Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Trestným činem úmyslným je pak trestný čin spáchaný úmyslně pachatelem, který chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobilý, byl s tím srozuměn (§ 3 a 4 TZ). Dědická nezpůsobilost nastává i v případě, že tento trestný čin nebyl dokonán a byl jen ve fázi přípravy či pokusu. A naopak dědicky nezpůsobilá nemůže být osoba, která daný trestný čin spáchala jako trestně neodpovědná pro svůj věk nebo pro duševní poruchu, anebo která jednala v nutné obraně či krajní nouzi.

Zde není důležité, zda byl pachatel pro úmyslný trestný čin proti zůstaviteli či jeho manželu, dětem nebo rodičům odsouzen či nikoliv. V praxi převládají případy, kdy pachatel za svůj trestný čin byl pravomocně odsouzen. Orgán projednávající dědictví je však samozřejmě ve smyslu §135 odst. 1 OSŘ vázán rozhodnutím soudu o tom, zda byl spáchán trestný čin a popř. kdo jej spáchal.²¹ Tam, kde k odsouzení nedošlo, si sám orgán projednávající dědictví posoudí, zda byl takový trestný čin spáchán jako předběžnou otázkou (§135 odst. 2 OSŘ). A také je nutné podotknout, že úmyslný trestný čin proti zůstaviteli nebo osobám taxativně vyjmenovaných v §469 OZ musí být spáchán za života zůstavitele, jinak tento čin nezakládá dědickou nezpůsobilost. Podmínka, že trestný čin musí být spáchán za života zůstavitele, nejspíš vychází z myšlenky, že trestný čin musí postihovat přímo zůstavitele a to i prostřednictvím útoku na jeho blízké a pokud byl čin spáchán až po smrti zůstavitele, nedotýká se citově zůstavitele, ale už pouze dotčených osob.

Výčet osob, proti kterým má být trestný čin namířen, je taxativní a tedy nejde dále rozšiřovat. Ale je nutné jej vykládat tak, že pod pojmy rodiče a děti jsou myšleni i osvojitelé a osvojenci, protože osvojením vzniká stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi. Dále si myslím, že by měl být pod manžela podřazen i partner. U první a druhé dědické

²⁰ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 26.

²¹ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 265.

skupiny byl v roce 2006 pojem partner do zákonných ustanovení doplněn, a proto nevím, z jakého důvodu zákonodárce nedoplnil pojem partner i do tohoto ustanovení, kde by měl mít partner stejná práva jako manžel, protože podle mého názoru svazek dvou osob stejného pohlaví je založen stejně jako manželství na lásce a úctě. Čin provedený proti jiným osobám než jsou v ustanovení jmenovány, nezakládá dědickou nezpůsobilost, což vyplývá již z toho, že výčet je taxativní.

Druhým důvodem je zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. Zákon dále neuvádí, co je možné rozumět pod zavrženíhodným jednáním. Toto jednání může mít podobu jak fyzického tak psychického nátlaku na zůstavitele k úkonům souvisejícím se zřízením závěti či úkony potlačení již existující závěti, mezi které můžeme řadit zničení listiny či zatajení její existence.

Poslední vůlí zůstavitele je pak myšlena nejenom závěť, ale i úkony související s vyděděním. Ať jde o zřízení těchto listin pro stanovení okruhu dědiců, tak i ať jde o zneplatnění těchto listin, aby se dědilo podle zákona.

Na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti může toto zavrženíhodné jednání nastat až po smrti zůstavitele. Další důležitou poznámkou je, že toto jednání musí být provedeno dědicem úmyslně a musí být z motivace, formy, intenzity či účinku jednání zřejmé, že je lze považovat za zavrženíhodné.

Tyto důvody však nejsou dědickou nezpůsobilostí absolutně, jak již vypovídá jejich název. V druhé větě ustanovení §469 OZ je stanoveno, že dědic může i přes toto chování dědit a to v případě, že mu zůstavitel toto chování odpustí. Je jedno, zda tento projev bude projeven výslovně (např. povoláním dědice k dědění závětí) nebo mlčky (konkludentně). Pokud bude projeven konkludentně, je nutné, aby bylo z projevu jasné, že zůstavitel ví, že odpouští a také jaký čin odpouští. Jednou projevené odpuštění je platné a nelze odvolat.²² Pokud dojde ke sporu, zda je dědic z dědění vyloučen pro svou dědickou nezpůsobilost, postupuje se dle § 175k odst. 1 a 2 OSŘ.

Zákon chce nejspíš úpravou subjektivní dědické nezpůsobilosti suplovat neprojevenou zůstavitelovu vůli, jako i dodržovat dobré mravy, když postihuje někoho,

²² ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, str. 1259.

kdo se nesprávně a nedobře choval vůči zůstaviteli, jeho dobré pověsti či projevu jeho poslední vůle.²³

Důsledkem obou případů dědické nezpůsobilosti je nemožnost dědice dědit a dědický podíl tohoto dědice připadá dědicům ze zákona, kteří jsou způsobilými. Tento podíl tak může přejít např. na děti nezpůsobilého dědice, je-li nezpůsobilým dědicem dítě či další potomek, sourozenec nebo prarodič. Na relativně nezpůsobilého potomka se pohlíží stejně jako na absolutně nezpůsobilého (pokud mu nebyl čin odpuštěn zůstavitelem) a to má význam v případě velikosti podílů pro neopominutelné dědice (viz 2.3).²⁴

1.4 Právní důvod dědění (dědické tituly)

Dalším předpokladem dědického práva je existence právního důvodu dědění, tzv. dědického titulu či delačního důvodu. O tento právní důvod se přímo opírá dědické právo konkrétní osoby (dědice). Dle současné právní úpravy je možné nabýt dědictví jen ze dvou právních důvodů, kterými jsou zákon a závěť, jak je uvedeno v §461 odst. 1 OZ. Dědění ze zákona je ve zmíněném ustanovení uvedeno na prvním místě, ale nejde z tohoto umístění usuzovat, že by mělo dědění ze zákona přednost před dědění ze závěti, protože dědění ze zákona nastává až v případě, že zůstavitel platnou závěť nezanechal. V minulých dobách byly tendence k tomu, aby dědění ze zákona bylo upřednostňováno před děděním ze závěti a to z důvodu, že dědění ze zákona prý lépe vyjadřuje rodinné vztahy a jejich rozložení.²⁵ Myslím, že tato myšlenka je již dávno překonána a že ba naopak se stále více lidí (i když dědění ze zákona stále převažuje) uchyluje k sepsání závěti a tím zajištění uspořádání vztahů po své smrti, tak jak je podle nich samých spravedlivé.

²³ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 264.

²⁴ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1177-1178.

²⁵ R 62/67 uvedeno v ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1145.

Dědění jen ze závěti tedy nastane, pokud zůstavitel pořídil platnou závěť o celém dědictví (zneplatnit ji lze jen v případě, že by její neplatnost namítli neopominutelní dědicové, viz 2.3). Mezi platnou závěť se samozřejmě neřadí pouze závěť pořízená v souladu se současnými právními pravidly, ale i ta, která byla pořízena podle dřívějších předpisů a platnost takové závěti se posuzuje podle právních předpisů, které byly platné v době jejího pořízení.²⁶

Dědění ze zákona nastane pouze v případě, že zůstavitel nepořídil závěť, anebo ji pořídil, ale poté zrušil. O dědění ze zákona půjde také, když zůstavitel závěť pořídil avšak neplatně a to např. pro nedostatek formy. Dědit ze zákona se bude rovněž, pokud zůstavitel závětí sice platně o svém dědictví pořídil, ale není žádného způsobilého závětního dědice, který by takto dědil, pak tedy opět budou dědit dědicové ze zákona. Ze zákona mohou dědit pouze fyzické osoby, jak již vyplývá z ustanovení o dědických skupinách, protože dědění ze zákona je založeno na příbuzenském či obdobném vztahu.²⁷

Poslední možností dědění je kombinace obou dědických titulů, tedy možnost, že se dědí, jak ze závěti, tak ze zákona. Tato kombinace je výslovně uvedena v ustanovení §461 odst. 2 větě druhé. K tomuto případu dojde především, zanechal-li zůstavitel závěť, která nepokrývá celé dědictví, ale pouze jeho část a zbylá část dědictví se tedy bude dědit podle zákonné posloupnosti. Ke kumulaci obou důvodů může dojít jak v rámci dědictví, tak v rámci jednoho dědice, který může část dědictví nabýt na základě testamentární posloupnosti a část na základě intestátní posloupnosti. Na takto nabytý majetek se pohlíží jako na celek a od toho se odvíjí i rozsah odpovědnosti za zůstavitelovy dluhy.²⁸

Až pokud zde není žádný dědic, který by nabyl dědictví z jednoho z těchto dvou právních důvodů dědění, připadá majetek jako odúmrtí státu, kde nejde o dědění ze zákona (blíže viz 2.1.5).

²⁶ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1141.

²⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1239.

²⁸ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1142.

1.5 Odmítnutí dědictví

Ustanovení §460 OZ prohlašuje, že dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele, což nutí k myšlence, že dědic pozůstalost nabyde a nemá přitom na výběr. Ale pravý opak je pravdou. Ustanovení §463 a násl. OZ totiž pojednává o možnosti dědictví odmítnout v konkrétní lhůtě a konkrétním způsobem. Mezi předpoklady dědění tedy také patří právně relevantní chování dědice (projev vůle), že dědictví neodmítá a že chce dědit.

Odmítnutí dědictví lze platně provést až po smrti zůstavitele a to před soudem či soudním komisařem písemně či ústně do protokolu, toto prohlášení může dědic provést i před soudním vyrozuměním, že možnost odmítnutí má, jde o tzv. předčasné odmítnutí. Zde nehraje roli zda, ten kdo dědictví odmítl, měl představu o tom, jaké dědictví odmítá. Odmítne-li dědictví, je lhostejné z jakého právního důvodu měl dědit, a pokud měl dědit z obou právních důvodů, vztahuje se účinek odmítnutí dědictví na dědění ze závěti i na dědění ze zákona. Nelze tedy odmítnout dědictví jen z jednoho právního důvodu a z druhého nadále dědit²⁹.

Projev vůle, který směřuje k odmítnutí dědictví, musí být srozumitelný a jasný, aby z něj bylo možné poznat, co jím daný dědic míní. Pokud tomu tak není, musí soud dědice vyzvat, aby vady v svém projevu napravil a svůj projev tak objasnil.³⁰

Důsledkem odmítnutí dědictví je, že se na dědice hledí jako by se smrtí zůstavitele vůbec nedožil, tedy jde-li o dědění ze závěti, nastoupí na místo dědice náhradní závětní dědic, pokud byl uveden, jinak se dědí ze zákona dle dědických skupin, popř. případně dědictví státu, pokud dědictví odmítnou všichni dědicové ze zákona.

Jednou učiněné prohlášení o odmítnutí dědictví nelze odvolat a to ani pokud by se našel další majetek zůstavitele. Lze odmítnout vždy jen celý svůj podíl dědictví bez jakýchkoliv výhrad a podmínek, ke kterým se, pokud jsou učiněny, nepřihlíží.

²⁹ R 34/96 uvedeno v ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1251.

³⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1251.

Odmítnutí dědictví má velmi důležité důsledky, především majetkové, a proto, pokud nemá být tento projev učiněn přímo dědicem, je nutné, aby jeho zástupce měl zvláštní plnou moc, která zástupce k tomuto úkonu přímo zmocňuje. Pokud jde o projev vůle zákonných zástupců např. nezletilých, je nutné předchozí schválení soudem, že to není v rozporu se zájmy dítěte. Zástupcem dědice pro odmítnutí dědictví může být jen taková osoba, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy zastoupeného, tedy podle mého názoru jím nemůže být jiný dědic, který by poté např. dědil větší část dědictví.

Pro odmítnutí dědictví je stanovena v ustanovení §464 OZ lhůta, kterou musí dědic dodržet, pokud se v této době nevyjádří, rozumí se tím, že dědictví přijímá. Tato lhůta zde logicky stanovena být musí, protože je v zájmu všech dědiců, aby řízení o dědictví bylo uzavřeno co nejdříve. Lhůta je stanovena jako jednoměsíční s možností prodloužení z důležitých důvodů. Tato lhůta začíná běžet od doby, kdy byl dědic o svém právu k dědictví a o možnosti odmítnutí vyrozuměn. Konec lhůty tedy připadá na den, který se číslem shoduje se dnem, který byl dědic vyrozuměn, pokud takový den připadá na sobotu, neděli či svátek, je takovým dnem první následující pracovní den. (§122 odst. 3 OZ). Tato lhůta je hmotněprávní a nejde tedy její promeškání prominout.³¹

Co se týče prodloužení lhůty, to je možné jen v případě, že lhůta ještě neuplynula, pokud by již uplynula, právo dědice na odmítnutí by již zaniklo. Důvody pro takovéto prodloužení lhůty mohou být např. vážná nemoc dědice, trvalý pobyt dědice je v zahraničí nebo důvod, že chce dědic blíže zjistit majetek a dluhy zůstavitele (tento důvod je však sporný, protože Mikeš³² ho uvádí jako možný důvod prodloužení lhůty avšak Muzikář³³ ho výslovně vylučuje).

Další zajímavou problematikou je, jak řešit případ, kdy zemřel dědic po vyrozumění o možnosti odmítnout dědictví, ale ještě před uplynutím jednoměsíční lhůty. V takovém případě je nutné vyrozumět dědice po tomto zemřelém dědici prvního zůstavitele (tzv. transmise), kterým začne po tomto oznámení běžet nová jednoměsíční lhůta, kdy mohou dědictví odmítnout. K odmítnutí dědictví se musí vyjádřit všichni

³¹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1158.

³² ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1252.

³³ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, 2 sv., str. 1159.

nástupci původního dědice, a pokud alespoň jeden dědictví neodmítne, k odmítnutí dědictví nedojde. Zajímavým je také to, že pokud dědic dá najevo, že dědictví za prvního dědice neodmítá, nemá pak již možnost odmítnout sám za sebe dědictví, které by nabyl po tomto dědici, jelikož již dal svým chováním najevo, že dědit chce a to tím, že za prvního dědice, který zemřel, dědictví přijal.

Dědictví tedy nemůže odmítnout dědic, který dal svým počínáním najevo, že nechce odmítnout (§465 OZ). Za takovéto počínání lze považovat např. nakládání s majetkem z dědictví, dovolal-li se neopominutelný dědic relativní neplatnosti závěti. Takovéto jednání je však nutné odlišit od jednání, které je konáno z důvodu odvrácení hrozící újmy na majetku z dědictví.³⁴

Dědic neznámý a dědic neznámého pobytu musí být o svém právu na dědictví a možnosti ho odmítnout vyzrozuměn vyhláškou soudu, která má být vyvěšena na úřední desce soudu. Pokud v určené lhůtě o sobě dědic nedá vědět a nevyjádří se k odmítnutí dědictví, nepřihlíží se k němu (dědictví nenabyde) a jeho nečinnost tedy nemá stejné účinky jako u ostatních dědiců, kteří, pokud se nevyjádří, dědictví nabydou. Opatrovník dědice neznámého či dědice neznámého pobytu nemůže učinit za tyto dědice prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví. Avšak tohoto dědice je za účastníka řízení nutno považovat v případě, že před skončením dědického řízení vyjde najevo, kdo to je či kde je jeho místo pobytu.

Institut odmítnutí dědictví je velice důležitý hlavně z hlediska majetkového, jelikož by mnohdy dědicové vinou svých předků, mohli nabýt velice předlužené dědictví a tím se uvést do velice nepříjemné situace. Myslím, že tento institut je využíván nejen u předluženého dědictví, ale např. i v případě, že děti mají dědit po svém otci, který se o ně nikdy nezajímal a nestaral a kterého za svého otce ani nepovažují, tudíž po něm nechtějí zdědit žádný majetek, jelikož je to pro ně cizí osoba.

³⁴ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 34.

2 Právní úprava dědického práva dle OZ 40/1964 Sb.

Dědické právo má v našem právním řádu ústavní podklad v čl. 11 odst. 1 Listiny, kde je v poslední větě stanoveno, že dědění se zaručuje. Platná právní úprava dědického práva je velmi strohá a je upravena pouze v ustanoveních § 460 až 487 OZ, tedy v části sedmé. V uvedené části je souhrn norem upravujících předpoklady přechodu práv a povinností na právní nástupce zemřelé fyzické osoby, kterým svědčí některý z dědických titulů a nejsou z dědění vyloučeni.³⁵ V současné právní úpravě chybí řada tradičních institutů, které se dovozují pouze výkladem.³⁶ Vychází však z minulých úprav občanských zákoníků platných na území České republiky a samozřejmě také ze zásad vytvořených již v antickém Římu. Základem úpravy dědického práva je univerzální sukcese, což znamená, že přechod práv a povinností ze zůstavitele, které jeho smrtí nezanikají, přecházejí na jiné subjekty pouze cestou dědění, jiné způsoby přechodu práv a povinností jsou pak vyloučeny (možné byli v Obecném občanském zákoníku z roku 1811 jako např. odkaz).³⁷ Tedy na dědice nepřechází jen majetek zůstavitele, ale poměrně i jeho dluhy a to ke dni smrti zůstavitele, což je také jedna ze základních zásad dědického práva.

Procesní protějšek dědického práva v OZ se nachází v OSŘ zejména v §175 až 175zd, ale je pro dědické právo typické, že v řadě případů lze nalézt v hmotně právním kodexu ustanovení procesní povahy a naopak v procesním kodexu ustanovení hmotně právní.³⁸ Typickým pro naši úpravu dědického práva je také ingerence státu, která se projevuje zejména u některých institutů (např. odmítnutí dědictví, potvrzení a vyřádkování dědictví).

Úprava dědického práva v OZ prošla mnohými změnami, které podrobněji popisují u jednotlivých institutů.

³⁵ ŠVESTKA, Jiří, Oldřich JEHLIČKA, Jiří SPÁČIL a Marta ŠKÁROVÁ. Občanský zákoník: komentář. 10., jubilejní vyd. Praha: Beck, 2006, XXVI, str. 833.

³⁶ TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, str. 5.

³⁷ RADVANOVÁ, Senta, Jan KRÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 260.

³⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1223.

2.1 Dědění ze zákona

Z historie je zřejmé, že intestátní dědická posloupnost je starší a sahá nejspíše až k samým počátkům práva. I v římském právu existovala nejdříve zákonná dědická posloupnost a až později se vyvinula posloupnost podle závěti, která poté měla vždy přednost před posloupností zákonnou. V Obecném občanském zákoníku z roku 1811 byla na prvním místě také uvedena posloupnost testamentární, na druhém posloupnost podle dědické smlouvy a až poslední posloupnost podle zákona. Uvolněný podíl dědice ze závěti přirůstal ostatním dědicům ze závěti a dědická smlouva mohla být zřízena jen mezi manžely. Zákonná posloupnost tedy nastupovala opravdu až jako poslední v případě, že zůstavitel nezanechal poslední vůli nebo nebyla platná, nezahrnovala celý majetek, nepamatoval v ní na neopominutelné dědice apod. Občanský zákoník z roku 1950 obsahoval v podstatě shodnou úpravu, jako máme dnes. Zákonná posloupnost byla uvedena na prvním místě a ustanovení svým smyslem naznačovala, že důraz je kladen na dědění ze zákona. Dědická smlouva zde nebyla obsažena. Uvolněný podíl dědice ze závěti připadal dědicům ze zákona. Nynější OZ z roku 1964 převzal úpravu platnou v zákoníku z roku 1950, až novelizací účinnou od roku 1983 byla posílena vůle zůstavitele tím, že byl zaveden institut vydědění. Poslední výraznou změnou byla novelizace účinná od roku 1992, která opět posílila pořizovací volnost zůstavitele, když navýšila důvody vydědění, přidala další formy zřízení závěti a zkrátila podíly neopominutelných dědiců.³⁹

Z tohoto výkladu vyplývá, že především komunistické zákoníky upřednostňovaly dědění ze zákona před pořizovací volností zůstavitele. Což je pochopitelné, protože úloha státu byla v této době stále více posilována, ať šlo již o jakýkoliv obor.

Zákonná posloupnost má obor působnosti určený generálně, ona má expansivitu spojenou s každým generálním určením, ona nastupuje všude, kam speciální povolání testamentem neb smlouvou nesáhá, buď že zůstavitel vůbec platně nepořídil, neb pořídil

³⁹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1140.

*jen částečně, aneb že dědicové jím povolání dědictví přijati nemohou neb nechťejí.*⁴⁰ To znamená, že zákonná posloupnost se uplatňuje až v případě, že na určitý majetek nedopadá jiný delační důvod (to se může týkat i celé pozůstalosti). Tento princip je zakotven v §461 odst. 2 OZ.

Zákonná posloupnost existovala již v římském právu. Vycházela z příbuzenských vztahů agnátské rodiny (tedy vztahů umělých, právních). Později však převládly vztahy kognátské, tj. pokrevní. V Obecném občanském zákoníku z roku 1811 byli čtyři dědické skupiny a dědické právo manžela bylo upraveno zvlášť. *Úprava měla taky zvláštní ustanovení o legitimovaných nemanželských dětech, o nemanželských dětech nelegitimovaných, kterým bylo přiznáno dědické právo jen po matce a po příbuzných matky a o dědickém právu osvojců.*⁴¹ V občanském zákoníku z roku 1950 bylo dědické právo zákonné dosti zúženo a dědicové byli rozděleni jen do dvou dědických skupin. Od účinnosti zákoníku v roce 1964 byla zavedena jedna dědická skupina navíc, tedy dědilo se již podle třech dědických skupin. A nynější úprava je občanském zákoníku zakotvena až od roku 1992, kdy novelou č.509/1991 byla přidána ještě čtvrtá dědická skupina. Poslední drobnou změnou, která proběhla v úpravě dědické posloupnosti, bylo přijetí zákona o registrovaném partnerství⁴², který rozšířil okruh dědiců ze zákona v první a druhé skupině o partnery.⁴³

*V našem právu jsou povolání dědicové zákonní podle parentel, jež jmenujeme řadovými číslovkami. Parentelou pak nazýváme skupinu příbuzných, pocházejících ze společného předka spolu s tímto předkem.*⁴⁴ Tento systém parentelní (odvozeno z latinského slova „parens“, tj. rodič) je ještě doplněn o princip reprezentace, což znamená, že vzdálenější předkové vstupují na místo uvolněné po svém předkovi, který byl bližším potomkem v poměru k zůstaviteli. *Pouze ve čtvrté dědické skupině se, na místo principu reprezentace, uplatňuje tzv. princip graduální, podle kterého i jediný člen starší generace v příbuzenstvu vylučuje z dědění mladší generaci; přednost má tedy*

⁴⁰ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 69.

⁴¹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1211.

⁴² Zákon č. 115/2006 Sb.

⁴³ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1211.

⁴⁴ KRČMÁŘ, Jan. Základy přednášek o právu občanském: Právo dědické. Praha: Všehrd, 1924, str. 46.

v tomto případě ten, koho od zůstavitele odděluje menší počet zrození.⁴⁵ Podle mého názoru je tento výklad dědění ve čtvrté dědické skupině zavádějící (viz 2.1.4). Platná právní úprava tedy rozděluje dědice do čtyř dědických skupin podle příbuzenského či podobného vztahu (nemůže tedy dědit jako dědic ze zákona právnická osoba). *Vzhledem k tomu, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele (§460 OZ), je nutné, aby zde tento vztah byl ke dni smrti zůstavitele.*⁴⁶ Dědění v jedné dědické skupině automaticky vylučuje dědickou skupinu následující a nerozhoduje, zda je dědiců v dané skupině, ale jestli opravdu dědí (např. dědictví odmítli, jsou vydědění či nezpůsobilí).

V zákonné dědické posloupnosti je zachován princip rovnosti, který je uplatňován jak na osoby, tak na věci. Tento princip je u nás platný již od Obecného občanského zákoníku z roku 1811 (s malými výjimkami např. rozdíl mezi manželskými a nemanželskými dětmi v tomto zákoníku). Tilsch tento princip potvrzuje: *Lhostejno jest, jakého stavu je zůstavitel a jakého je pohlaví.*⁴⁷ *Dědické právo rakouské nerozlišuje též věci nemovité od movitých, zděděné od získaných.*⁴⁸

2.1.1 Dědění v první dědické skupině (§473 OZ)

První skupina dědiců zahrnovala potomky zůstavitele již od obecného občanského zákoníku z roku 1811 a to v §732.⁴⁹ V tomto ustanovení však nebyl zahrnut manžel, protože ten měl vlastní dědické právo, které nebylo zahrnuto do dědických skupin.

Dříve byly děti zůstavitele rozlišovány, zda jsou manželské, nemanželské, zda jsou pokrevními či pouze osvojenými. A také z těchto důvodů byly pak na svém dědickém právu kráceny (např. nemanželské nelegitimované děti mohli dědit jen po

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1377.

⁴⁶ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1212.

⁴⁷ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 74.

⁴⁸ Tamtéž, str. 76.

⁴⁹ SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 350.

matce a jejích příbuzných, nikoliv však po otci a jeho příbuzných⁵⁰). V dnešní úpravě jsou si již všichni potomci rovni, ať jde o manželské či nemanželské, pokrevní či osvojené. Dříve byla takováto úprava odůvodněna jinými zvyky a celkovým náhledem na morálku, kdy mnohdy nemanželské početí vedlo k vyloučení ze společnosti. Také stojí za zmínku, že v dědickém právu se dosti zřetelně projevuje právní subjektivita nascitura (ještě nenarozeného potomka zůstavitele), který dědí i přesto, že se narodil již po smrti svého otce (zůstavitele), narodil-li se živý.⁵¹

V první dědické skupině tedy dědí potomci zůstavitele a dále je uveden jako dědic manžel nebo partner. Partner byl do tohoto ustanovení přidán až v roce 2006 v reakci na přijetí zákona o registrovaném partnerství. *Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem.*⁵² Partner má tedy stejné postavení jako manžel. Manžel a partner nemá zvláštní postavení, jako tomu bylo dříve, velikost jeho podílu se odvíjí od počtu dětí zůstavitele⁵³. Dědické právo manžela se odvíjí od skutečností uvedených v oddacím listu nebo dokladu o partnerství.⁵⁴ Tedy manželství v době smrti zůstavitele musí existovat, nesmí být rozvedeno. Nepřihlíží se však k tomu, zda manželé spolu žili ve společné domácnosti či nikoliv. Další zajímavou otázkou je situace, kdy zůstavitel se svým manželem již byli v rozvodovém řízení, zde se pak musí posuzovat, kdy rozsudek o rozvodu manželství nabyl právní moci, pokud až po smrti zůstavitele, manžel i přesto dědí a naopak.⁵⁵ Do manželova podílu na dědictví se nezapočítává to, co získal vypořádáním společného jmění manželů. U partnerů toto majetkové společenství nevzniká, mohou být pouze podílovými spoluvlastníky.⁵⁶

Manžel i potomci dědí stejným dílem, tedy každému připadne z dědictví stejná část, např. pokud je manželka a dvě děti, každý dostane třetinu z pozůstalosti. Změna potom přichází, pokud některé dítě nedědí, jak je uvedeno v §473 odst. 2 OZ, kdy na

⁵⁰ KRČMÁŘ, Jan. Základy přednášek o právu občanském: Právo dědické. Praha: Všehrad, 1924, str. 50.

⁵¹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1213.

⁵² ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1435.

⁵³ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠTANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 279.

⁵⁴ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 53.

⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1214.

⁵⁶ Tamtéž, str. 1215.

jeho místo nastupují stejným dílem jeho děti. A pokud ani tyto děti nedědí (zůstavitelovi vnuci), nastupují za ně opět jejich děti (zůstavitelovi pravnucci).⁵⁷ Dále již tento systém jít nemůže, nejdále od zůstavitele tedy mohou v první dědické skupině dědit jeho pravnucci. Manžel ani partner v této skupině nemůže dědit samostatně, tedy celé dědictví, v této skupině může získat maximálně polovinu dědictví a to pokud dědí alespoň jedno dítě. Pokud nedědí žádné dítě, může manžel dědit až ve druhé dědické skupině.

Z výše uvedeného je zřejmé, že v první skupině jde o parentelní systém doplněný principem reprezentace podle kmenů, takže na uvolněné místo po potomkovi se dostávají potomci potomka atd.⁵⁸

2.1.2 Dědění ve druhé dědické skupině (§474 OZ)

Druhá dědická skupina nastupuje až v případě, že nedědí, ať již z jakéhokoliv důvodu (nezpůsobilost potomka, odmítnutí dědictví potomkem, vydědění potomka atd.), žádný potomek zůstavitele. V této dědické skupině pak dědí vedle manžela nebo partnera dále zůstavitelovi rodiče a osoby, které žily se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele (dále jen „spolužijící osoby“). I zde byl partner do druhé dědické skupiny přidán až v roce 2006 (viz 2.1.1).

Manžel nebo partner zde dědí vždy nejméně jednu polovinu dědictví, dědí-li s ním alespoň jeden z dědiců této skupiny, pokud ne, připadá mu celá pozůstalost.⁵⁹ Ostatní dědicové se tedy dělí stejným dílem o zbylou polovinu dědictví. A však „spolužijící osoba“ nemůže v této skupině dědit samostatně.⁶⁰ Jsou-li u některé osoby v této skupině současně naplněny dva důvody zakládající dědické právo, náleží mu

⁵⁷ Viz Příloha č. 1 – Schéma I. dědické skupiny dle OZ

⁵⁸ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 53.

⁵⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1436.

⁶⁰ Viz Příloha č. 2 – Schéma II. dědické skupiny dle OZ

pouze jeden dědický podíl (v Obecném občanském zákoníku z roku 1811 tomu bylo naopak a dědic dědil z každé strany, tzv. několikeré příbuzenství).⁶¹

Rodiče zůstavitele byli v této dědické skupině obsaženi již od Obecného občanského zákoníku z roku 1811, kde však dědili principem representace i jejich potomci (sourozenci zůstavitele) a vše bylo uvedeno v §735.⁶² Rodiči je míněn otec a matka zůstavitele. Zde není důležité, zda rodiče spolu žili v manželství či nikoliv⁶³, vztah je založen na pokrevním či osvojeneckém příbuzenství se zůstavitelem.

„Spolužijící osoby“ byli do úpravy dědického práva poprvé zaneseny v občanském zákoníku z roku 1950 v §528.⁶⁴ U této osoby činí jisté problémy dokazování, že je zde oprávnění k dědění, protože musí splňovat tři předpoklady soužití se zůstavitelem (soužití nejméně po dobu jednoho roku, soužití jako členové rodiny, pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána na výživu zůstavitele⁶⁵). U ostatních osob povolaných k dědictví, totiž stačí předložení matričního dokladu (oddací list, rodný list atd.). Předmětem dokazování je pak zejména požadavek společné domácnosti.⁶⁶

Pojem společné domácnosti ve smyslu tohoto ustanovení je nutno vykládat tak, že zpravidla předpokládá společné bydlení. Výjimka je možná jen, šlo-li o dočasný a přechodný pobyt mimo společnou domácnost z důvodu léčení v nemocnici, z důvodu návštěvy příbuzných, brigády, vojenské služby apod. Přitom je dále nutno rozumět pod pojmem společné domácnosti skutečné a trvalé soužití dvou nebo více lidí, v němž jednotliví členové společně přispívají k úhradě a obstarání společných potřeb.⁶⁷ Jde o tzv. spotřební společenství, hospodaří společně se svými příjmy, uhrazují společně výdaje (nájem, elektřina, potraviny, telefon atd.) a také společně vykonávají domácí

⁶¹ ELIÁŠ: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1224.

⁶² SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 354.

⁶³ ELIÁŠ: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1221.

⁶⁴ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. Dědické právo v předpisech let 1925-2001. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, XV, str. 113.

⁶⁵ FLEISCHER, Jiřík. Dědění spolužijících osob. Ad notam: notářský časopis. 2007, č. 1, str. 20.

⁶⁶ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 280.

⁶⁷ R 12/1998 uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 364.

práce.⁶⁸ Judikatura dokonce připouští, že „spolužijící osobou“ může být i opatrovatel zůstavitele, který je za svou práci zůstavitelem odměňován.⁶⁹

„Spolužijící osobou“ jsou i ti, kteří o společnou domácnost sice nepečují, ale jsou odkázáni výživou na zůstavitele. Především je myšlena vyživovací povinnost zákonná (např. k rozvedené manželce), ale může jít i o případy, kdy je osoba odkázána na výživu zůstavitele fakticky (nemohoucnost, dítě manžela apod.).⁷⁰

Požadavek doby trvání alespoň jednoho roku musí být naplněn ke dni smrti zůstavitele a toto soužití také musí stále trvat v době smrti zůstavitele. Počítá se tedy směrem zpět po časové ose od smrti zůstavitele. Má-li tedy roční lhůta být naplněna ke dni smrti zůstavitele, musí její začátek připadat nejpozději na den, který se číslem shoduje se dnem, kdy zůstavitel zemřel (např. zemřel-li 22. 10. 2012, musí soužití trvat nejméně od 22. 10. 2011).⁷¹

Jak jsem již uvedla, je dokazování těchto skutečností velice obtížné a má za následek velmi zdlouhavé dědické řízení, na což poukazuje i mnoho judikátů z této oblasti. *Prokázání tak intimních skutečností, jako je podílení se spolužijící osoby na úhradě nákladů na společné potřeby se zůstavitelem, je úkol zpravidla velmi obtížný a za použití legálních důkazních prostředků většinou nesplnitelný.*⁷² Mnohdy se potom stává, že osoby, které podmínky splňují, nejsou schopny své zákonné dědické právo prokázat a naopak ti, kteří podmínky nesplňují, prokáží své dědické právo na základě lživých výpovědí svědků.⁷³

Myslím, že institut dědění „spolužijících osob“ je dosti problematickým a myslím, že by se náš právní řád bez tohoto institutu obešel. Pokud by byly hojněji využívány závěti jako v jiných státech nebo pokud by lidé, když spolu trvale žijí, uzavírali manželství popř. partnerství, nebylo by tohoto institutu třeba. Většina případů uplatnění institutu „spolužijících osob“ totiž podle mého názoru připadá na soužití druhá a družky.

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1222.

⁶⁹ R 41/1986 uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 364.

⁷⁰ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1222.

⁷¹ Tamtéž, str. 1223.

⁷² FLEISCHER, Jiřík. Dědění spolužijících osob. Ad notam: notářský časopis. 2007, č. 1, str. 20.

⁷³ Tamtéž, str. 21.

2.1.3 Dědění ve třetí dědické skupině (§475 OZ)

K dědění ve třetí skupině dochází, jen pokud nedědí ani manžel nebo partner a ani jeden z rodičů. V této dědické skupině tedy dědí sourozenci a „spolužijící osoby“, pokud nedědí některý ze sourozenců, nabývají dědictví právem reprezentace jeho děti.⁷⁴

Sourozenci byli za dědice dle zákona považováni již od Obecného občanského zákoníku z roku 1811, kde dědili již ve druhé dědické skupině.⁷⁵ Zařazení do třetí skupiny spolu se „spolužijící osobou“ bylo provedeno až od účinnosti OZ z roku 1964 v jeho původní podobě. Poslední změnou, pak bylo doplnění odst. 2 a tím zavedení i v této skupině principu reprezentace, kdy tedy dědí i děti sourozence, pokud on nedědí. V této skupině může kdokoliv z dědiců dědit samostatně, jinak dědí každý rovným dílem.

Mezi sourozenci není důležité, zda jde o plnorodé (mají společné oba rodiče) či polorodé (mají společného jen jednoho rodiče) sourozence.⁷⁶ Oba mají stejné právo na dědický podíl a ve stejné výši. Vedle sourozenců dědí také děti osvojitele, jelikož osvojením vzniká mezi osvojencem a osvojitelem stejný poměr jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský.⁷⁷ Vztahy k pokrevní rodině osvojence osvojení však zanikají.

Dále tedy dědí ve třetí skupině „spolužijící osoby“, které musí splňovat stejné podmínky, které jsou uvedeny u druhé dědické skupiny (viz 2.1.3) a však zde mohou nabýt i celé dědictví.

Děti sourozenců nastupují až v případě, že nedědí jejich předek tedy bratr či sestra zůstavitele. Nastupují do práva svého předchůdce a získají společně opět jen takový podíl, který by náležel jejich rodiči jako sourozenci. Třetí skupina tímto nástupnictvím končí a nepřechází již na další potomky jako v první dědické skupině. Pojem děti sourozenců nelze směřovat se synovci a neteřemi v obvyklém pojetí, protože

⁷⁴ Viz Příloha č. 3 – Schéma III. dědické skupiny dle OZ

⁷⁵ SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 354.

⁷⁶ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1226.

⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1437.

zde dědí jen děti sourozence (ať již vlastní či osvojené), ale nemohou dědit děti manžela sourozence.⁷⁸

2.1.4 Dědění ve čtvrté dědické skupině (§475a OZ)

Čtvrtá dědická skupina připadá v úvahu až v případě, že nedědí žádný dědic z třetí dědické skupiny. Do této třídy patří jako dědicové prarodiče zůstavitele a jejich děti. Prarodiče byli jako dědicové upraveni již od Obecného občanského zákoníku z roku 1811 v §738.⁷⁹ Poté však z právní úpravy platící na našem území opět vymizely. Zpět jako dědicové i se svými potomky byli vráceni až účinností novely z roku 1991, které platí dodnes.

Prarodiči jsou zde tedy myšleny dvě dvojice, rodiče otce a rodiče matky zůstavitele. Opět zde nehraje roli, zda spolu prarodiče žili, byli manžely či nikoliv. Rozhodný je jen rodičovský vztah k matce či otci zůstavitele, který existuje i v době smrti zůstavitele a samozřejmě i vztah rodičů samotných k zůstaviteli.⁸⁰

Slova zákona jsou volena dosti nešťastně, a proto vzniklo mnoho debat o tom, jak vykládat přechod dědictví z prarodičů na jejich potomky. Přičemž se vychází z toho, že náš OZ vychází z principu reprezentace (tzn. nedědí-li dědic, nastupují na jeho místo jeho potomci) a akrescence (tzn. nedědí-li dědic, přirůstá jeho podíl ostatním dědicům).⁸¹ Existují tedy tři hlavní názory, jak toto ustanovení vykládat.

První teorie je založena na čistě gramatickém výkladu. Jelikož je v zákoně uvedeno, že prarodiče dědí všichni stejným dílem a až pokud nedědí žádný z nich, případně dědictví jejich potomkům. Je jasné, že gramatickým výkladem musíme dospět k názoru, že dědictví se rozdělí na čtvrtiny, z nichž každá připadá jednomu prarodiči.⁸² Pokud pak některý z nich nedědí, rozdělí se jeho dědický podíl mezi ostatní prarodiče.

⁷⁸ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1228.

⁷⁹ SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 357.

⁸⁰ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1230.

⁸¹ MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 1, str. 7.

⁸² Tamtéž, str. 8.

Potomci prarodičů (strýcové a tety) přidají v úvahu jako dědicové až v případě, že nedědí ani jeden z prarodičů – jde o systém graduální. Ale pokud bychom se řídili podle této teorie, musela by být vytvořena ještě pátá dědická skupina, jelikož v ostatních dědických skupinách je systém takový, že osoby zařazené v jedné dědické skupině mohou dědit společně, což je při tomto výkladu vyloučeno.⁸³

Druhou teorií je naprosto opačný výklad, který sice opět dědictví dělí na čtvrtiny (jedna čtvrtina pro každého prarodiče), ale naprosto opačně se staví k právu potomků na dědický podíl, kdy se plně drží principu reprezentace. Za některého prarodiče, který nedědí, dědí jeho potomci. Tento výklad je bohužel nesprávný, protože absolutně odporuje gramatickému výkladu, kdy zaměňuje slova některý a žádný z prarodičů.⁸⁴

Třetí teorie vychází z principu, že celé dědictví se rozdělí na dvě poloviny, z nichž každá připadne jednomu prarodiči, tedy rodičům matky a rodičům otce zůstavitele. V tomto případě by dědictví, kde nedědí některá osoba z jedné dvojice, nepřirůstalo všem třem zbývajícím dědicům, ale pouze jedinému dědici, který z dané dvojice je schopen dědit.⁸⁵ Např. pokud by nedědila babička z otcovy strany, celou polovinu dědictví by pak nabyl děd z otcovy strany. A až poté, co nedědí ani jeden z dané strany prarodičů, nabývají jejich podíly jejich potomci. A pokud není těchto potomků, až tehdy podíly přirůstají druhé straně prarodičů. Zde je využit jak gramatický, tak systematický výklad spolu s přihlédnutím k historickým okolnostem.

Většina odborné veřejnosti⁸⁶ však zastává názor, že jediným správným řešením dané situace je první teorie, tedy že potomci dědí až v případě, že již nedědí žádný z prarodičů. Já osobně bych se spíše přikláněla k třetí teorii, která mi připadá ve všech ohledech (gramatický i systematický výklad) nejlogičtější a také nejspravedlivější i s ohledem k tomu, že dědické právo by mělo zajistit, aby majetek zůstal primárně u původní rodiny a nepřecházel nejdříve na rodinu pouze sešvagřenou.

⁸³ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1231.

⁸⁴ Tamtéž, str. 1232.

⁸⁵ MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 1, str. 8.

⁸⁶ Uvedeno v MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUŽIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 57; ŠVESTKA, Jiří, Oldřich JEHLIČKA, Jiří SPÁČIL a Marta ŠKÁROVÁ. Občanský zákoník: komentář. 10., jubilejní vyd. Praha: Beck, 2006, XXVI, str. 850; MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 1, str. 8; ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1437; RADVANOVÁ, Senta, Jan KRÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KRĚŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 282.

Čtvrtou dědickou skupinou zákonná dědická posloupnost končí. Vzdálenější příbuzní již tedy nemohou přicházet v úvahu, čímž se právní úprava snaží zabránit nástupnictví tzv. smějících se dědiců.⁸⁷ Za smějící se dědice, jsou považováni takový příbuzní, kteří jsou od zůstavitele tak vzdálení, že jeho smrt se jich nijak citově nedotýká a je to pro ně pouze snadné získání majetku.

2.1.5 Odúmrť (§462 OZ)

V případě, že není žádných dědiců, kterým by svědčil některý z dědických titulů (zákon či závěť), nebo je-li dědický titul neplatný, či dědic z nějakého důvodu dědictví nenabude, jedná se o odúmrť a dědictví připadá státu. Odúmrti se také říká kaducita, či latinsky caducum. Tato úprava byla obsažena v našem právu již od obecného občanského zákoníku z roku 1811 a to v §760.⁸⁸ V římském právu pozůstalost nepřipadal státu, ale byla věcí ničí, tedy volná k okupaci a vydržení.⁸⁹

Zákonem je stanoveno, že stát nabude dědictví, které nemá žádného dědice. Připadá však v úvahu i situace, že dědic je stanoven pouze pro část majetku a tedy stát poté nabude zbývající část. Tento případ však může nastat jen tehdy, když není žádný dědic ze zákona, protože jinak by celé dědictví dědil on. Pouze část dědictví získá stát jen v tom případě, pokud se dědí na základě závěti a závěť je buď v některé části neplatná anebo postihuje jen určitou část majetku.⁹⁰

Stát má také v případě odúmrti zvláštní postavení. Bylo judikováno⁹¹, že stát v případě odúmrti není dědicem. Pozůstalost mu připadá totiž právě proto, že zde není žádný dědic. Zvláštnost tohoto postavení se projevuje zejména v tom, že nemůže dědictví odmítnout. Dalším rozdílem je, že na stát nemohou přejít práva, která nejsou

⁸⁷ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 282.

⁸⁸ SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 387.

⁸⁹ URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, str. 300.

⁹⁰ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1147.

⁹¹ R 18/88 uvedeno v ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1149.

předmětem dědictví, ale ze zákona přecházejí jen na dědice. A to například přechod životního pojistného, které by mělo na dědice přejít z důvodu pojistné události, kterou je smrt zůstavitele. Toto pojistné tedy stát nabýt nemůže.⁹² Za stát s majetkem, který nabyt dle §462 OZ, hospodaří daná organizační složka, která je k tomu pověřena, pokud jde o nabývání dědictví je k tomu určen Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Ale pokud soud rozhodne, že dědictví připadá státu, odměnu notáře a hotové výdaje za stát je povinen zaplatit okresní soud, který notáře pověřil jako soudního komisaře.⁹³

Dalším zajímavým pohledem je postavení státu z hlediska povinnosti hradit dluhy zůstavitele, které je upraveno v §472 OZ. I stát má samozřejmě odpovědnost za zůstavitelovy dluhy a přiměřené náklady jeho pohřbu, ale je oproti dědicům značně zvýhodněn.⁹⁴ Stát totiž neodpovídá za dluhy i svým vlastním majetkem (pro viribus hereditatis) jako je tomu u jiných právnických a fyzických osob, které dědictví nabývají, ale odpovídá za dluhy jen do výše dědictví (cum viribus hereditatis).⁹⁵ Stát pak platí dluhy především penězi z dědictví, a pokud to nelze nabídne věřitelům k úhradě i věci z dědictví. Věřitel není povinen toto splacení dluhu v podobě věci přijmout, v takovém případě stát může navrhnout likvidaci dědictví a to i nepředluženého. Tuto možnost má stát však jen pokud návrh na likvidaci dědictví předloží před pravomocným skončením projednávání dědictví, jinak tomu již brání překážka věci pravomocně rozhodnuté.⁹⁶

Je ale nutné vzít v úvahu i případ, kdy stát nabývá jen část dědictví a zamyslet se nad tím, v jakém rozsahu může stát onu likvidaci požadovat. *Bylo by zcela nepřijatelným zásahem do ústavně zaručeného dědického práva závětních dědiců, kdyby stát v uvedeném případě svým návrhem mohl dosáhnout likvidace celého dědictví.*⁹⁷ Likvidace celého dědictví tedy nepřipadá v úvahu, likvidace pouze jedné věci také ne, protože pak by se již nejednalo o likvidaci, ale pouze o prodej jednotlivé věci. V tomto

⁹² R 16/73 uvedeno v ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1148.

⁹³ R 24/2000 uvedeno v ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1149.

⁹⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1392.

⁹⁵ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠTANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 282.

⁹⁶ R 13/2003 uvedeno v ŠVESTKA, Jiří, Oldřich JEHLIČKA, Jiří SPÁČIL a Marta ŠKÁROVÁ. Občanský zákoník: komentář. 10., jubilejní vyd. Praha: Beck, 2006, XXVI, str. 847.

⁹⁷ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1208.

případě je tedy nutné ustanovení o možnosti návrhu likvidace dědictví státem vykládat tak, že se může týkat jen té části dědictví, která připadá státu jako odúmrtí.

Institut odúmrti je v každém případě velice užitečným, protože pokud zůstavitel nezanechal žádné dědice, je alespoň nějaká možnost, že majetek, který celý život strádal, nalezne uplatnění i po jeho smrti, popřípadě, že dluhy, které zanechal, budou alespoň z části věřitelům splaceny.

2.2 Neopominutelní dědicové (§479 OZ)

Ochrana neopominutelných dědiců⁹⁸ omezuje zůstavitelovu svobodnou vůli, jak naloží se svým majetkem po své smrti. Tato úprava zde byla již od obecného občanského zákoníku z roku 1811, kde ale byli za neopominutelné dědice považováni nejen děti zůstavitele, ale i rodiče, pokud dětí neměl.⁹⁹ A samozřejmě se podobné ustanovení objevovalo i v římském právu, kde určité osoby nesměl zůstavitel opominout zmínit v závěti, což ale spočívalo v pouhé zmínce a ne v povinnosti odkázání nějakého povinného dílu.¹⁰⁰

Zůstavitel je tedy povinen určitým osobám (neopominutelným dědicům) zanechat mortis causa určitou část svého majetku (povinný díl).¹⁰¹ Důvodem této úpravy je, že opominutí těchto osob při rozdělení majetku je společností vnímáno jako nežádoucí, ba dokonce nemorální a principem dědického práva by mělo být zachování majetku v blízké rodině, v minulých dobách bylo přihlíženo i na to, že většinou se děti částečně o jmění svého rodiče svou prací také zasloužili. Touto úpravou jsou především chráněni potomci zůstavitele, ale pokud pohlédneme na věc z opačné strany, pokud zůstavitel odečte povinné díly potomků, pak má jasně určeno, o kterém majetku může svobodně

⁹⁸ „Terminologie není při označování těchto dědiců zcela shodná: někdy jsou označováni jako nepominutelní dědici, jindy jako neopomenutelní dědici nebo jako neopominutelní dědici.“ Uvedeno v ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1286.

⁹⁹ SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 413.

¹⁰⁰ URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, str. 289.

¹⁰¹ KRČMÁŘ, Jan. Základy přednášek o právu občanském: Právo dědické. Praha: Věšhrad, 1924, str. 98.

pořídít v závěti a kterého se poté ani neopominutelní dědicové nebudou moci domáhat.¹⁰²

Tato úprava prošla mnohými změnami ať již od roku 1811, tak po dobu platnosti OZ z roku 1964. Nejdříve od začátku platnosti OZ od 1. 4. 1964 byl povinný díl potomků stanoven pro nezletilé jako celý zákonný podíl a pro zletilé tři čtvrtiny zákonného dědického podílu. Novelou účinnou od roku 1992 byli zletilí potomci na svém povinném dílu zkráceni a to tak, že jim již náleží jen polovina ze zákonného podílu.¹⁰³

Jak jsem již zmínila výše, je v našem právním řádu zakotvena ochrana neopominutelných dědiců tak, že nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich zákonný dědický podíl a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona a u obou jen v případě, že nebyli vydědění. Přitom potomky se zde myslí nejen děti zůstavitele, ale i vzdálenější potomci. Zde je však nutné rozlišovat zda bližší potomek nedědí z důvodu, že dědictví odmítl nebo z důvodu, že se smrti zůstavitele nedožil či je nezpůsobilý. V prvním případě, kdy dědictví odmítl, má vzdálenější potomek nárok jen na to, na co by měl jeho předek, tedy pokud zletilý syn dědictví odmítne, má jeho syn (vnuk zůstavitele), i přesto že je nezletilý, nárok pouze na polovinu ze zákonného podílu. Naopak je tomu v druhém případě, kdy je bližší potomek nezpůsobilý dědit či se smrti zůstavitele nedožil. V takovém případě dopadá dědictví přímo na jeho potomka, a tedy zde již záleží na tom, zda vzdálenější potomek byl zletilý či nezletilý, protože se od toho neodvíjí velikost jeho povinného dílu.¹⁰⁴

Povinný díl je v zákoně stanoven jako poměrná část, kterou by jinak, kdyby závěti nebylo, neopominutelný dědic získal podle intestátní posloupnosti. Okolo definování povinného dílu vznikalo mnoho nejasností, které byly objasněny judikaturou. První nejasností byl problém, jak má být nárok na povinný díl definován, jestli jako peněžitý nárok proti závětnímu dědici anebo prostý poměrný podíl z dědictví. Tento problém byl vyjasněn usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 17. 10. 1997, kdy bylo řečeno, že nárok neopominutelného dědice není nárokem na výplatu peněžitého podílu z dědictví,

¹⁰² ŘÍHA, Martin a Pavla ŠOLCOVÁ. Povinný podíl potomka podle §479 občanského zákoníku. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, str. 10.

¹⁰³ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. Dědické právo v předpisech let 1925-2001. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, XV, str. 137 a 178.

¹⁰⁴ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1289.

ale nárokem na poměrnou část majetku z dědictví in natura.¹⁰⁵ Druhým problémem byl výpočet povinného dílu. Zde opět zasáhla judikatura a to tak, že stanovila, že povinným dílem dle §479 OZ je podíl vypočtený z celého dědictví, a nikoliv jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti.¹⁰⁶

Dále zákon říká, že v části, v které závěť odporuje povinným dílům, je neplatná. Jedná se o neplatnost pouze relativní, což je výslovně uvedeno v §40a OZ. To znamená, že závěť je platná do té doby, dokud se neopominutelný dědic její neplatnosti nedovolá a je neplatná jen v takovém rozsahu, v kterém odporuje nároku neopominutelného dědice na jeho povinný díl.¹⁰⁷ Dále je k této problematice judikaturou stanoveno, že pokud se potomek relativní neplatnosti závěti dovolal, dal tím najevo, že chce dědit, a proto již nemůže dědictví odmítnout dle §465 OZ.¹⁰⁸ A naopak: *Jestliže se potomci zůstavitele nedovolají neplatnosti závěti, kterou bylo pořízeno o veškerém majetku a kterou byli jako dědici opomenuti, je jediným dědicem dědic ze závěti: nemůže dojít k vypořádání dědictví dohodou mezi závětním dědicem a potomky zůstavitele.*¹⁰⁹

Problémem při úvahách nad tímto institutem zůstává, že díky této úpravě se dědici stanou mnohdy i ti, kteří se o jmění zůstavitele vůbec nezasloužili a možná i proto docházelo k postupnému krácení povinných dílů v minulosti. Ale nejde jinak, než namítnout, že pokud by vztahy v rodině byly v pořádku, nebylo by tohoto speciálního dědického institutu vůbec třeba. Naopak argumentem pro zachování tohoto institutu bývá často námitka, že je tento institut omezen právem zůstavitele na vydědění potomka, ale jak jsem uvedla v kapitole 2.3, je použití institutu vydědění také velice problematické. A vlastně sám zůstavitel by měl nejlépe vědět, kdo si daný majetek zaslouží a kdo nikoliv, avšak i tak je tento institut v jistém rozsahu nutný, jelikož názor zůstavitele je vždy pouze subjektivní a onu objektivitu a spravedlnost by měl vždy zajišťovat zákon.¹¹⁰

¹⁰⁵ Sp. zn. 18 Co 171/97 uvedeno v Ad notam: notářský časopis, 1998, č. 2, str. 42.

¹⁰⁶ R 45/1990 uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 383.

¹⁰⁷ KITTEL, David. Neopominutelný dědic není dědic. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, s. 15.

¹⁰⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 324/95 ze dne 19. 2. 1996 uvedeno v Ad notam: notářský časopis, 1996, č. 3, str. 68.

¹⁰⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 14/97 uvedeno v UXA, Richard. Poznámky k relativní neplatnosti závěti. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 5, str. 101.

¹¹⁰ MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. Ad notam: notářský časopis. 2009, č. 5, str. 171 - 172.

2.3 Vydědění

Vydědění se v běžné mluvě chápe jako vyloučení jinak k dědění ze zákona povolaného dědice tím, že zůstavitel svou závětí povolá za svého dědice někoho jiného, ať už je takto postižen manžel, potomek, rodiče, sourozenci atd.¹¹¹ V odborné terminologii je však tento pojem chápán jako odnětí práva na dědění potomkům, kteří mají právo na povinný díl dle §479 OZ.

Tento institut je tradiční a známý již od římského práva a jeho úprava prodělala dlouhý vývoj, na který se samozřejmě váží jisté změny. Obecný občanský zákoník z roku 1811 upravoval vydědění v §768 až 773. Kromě potomků mohl zůstavitel vydědit i rodiče, pokud jim náležel povinný díl, tj. neměl-li zůstavitel potomky.¹¹² Občanský zákoník 1950 institut vydědění zachoval. Neopominutelnými dědici byli nejen potomci, ale za určitých podmínek i rodiče nebo prarodiče. Občanský zákoník z r. 1964 od své účinnosti 1. 4. 1964 až do účinnosti novely, provedené zák. č. 131/1982 (tj. od 31. 3. 1983), institut vydědění neznal. Zmíněná novela od 1. 4. 1983 institut vydědění obnovila. S účinností od 1. 1. 1992 byly rozšířeny důvody vydědění na současný stav.¹¹³

Vydědit je možné pouze osobu nepominutelného dědice.¹¹⁴ Vydědit lze i nezletilého potomka.¹¹⁵ Pokud by došlo k vydědění jiné osoby, nelze na tuto skutečnost nahlížet jako na vydědění, nýbrž jako negativní závět.¹¹⁶ Mikeš tvrdí, že projev v tzv.

¹¹¹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 96.

¹¹² ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1179.

¹¹³ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1180.

¹¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 98.

¹¹⁵ Viz usnesení Krajského soudu v Brně sp.zn. 18 Co 310/98 „Ustanovení §469a ObčZ nevylučuje vydědění potomka, který je v době sepsání listiny o vydědění nezletilý. Při posouzení důvodnosti vydědění nezletilého potomka je třeba v konkrétním případě zkoumat nejen, zda se choval způsobem uvedeným v ustanovení §469a odst. 1 písm. a), b), c), d) ObčZ, ale též uvážit, zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat.“ uvedeno v Ad notam 5/1999, s. 106.

¹¹⁶ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 98.

negativní závěti je bez právních následků, ale judikatura¹¹⁷ potvrzuje pravý opak, tedy když vyloučím pouze konkrétní osobu ze zákonné dědické posloupnosti, dávám tím najevo, že chci, aby ostatní osoby přicházející v úvahu jako dědicové intestátní dědili.¹¹⁸ Vydědit potomka lze i pouze částečně, tj. jen k určité části podílu nebo jen k určité věci, jak je uvedeno v judikatuře¹¹⁹. *Zůstavitel může též vztáhnout důsledky vydědění na potomky vyděděného, pokud toto v listině výslovně stanoví, a to i pro případ, že by tito potomci nesplňovali podmínky pro vydědění.*¹²⁰

Právní úkon vydědění musí, aby byl platný, splňovat formální náležitosti jako závěť a musí obsahovat co nejpřesněji důvod vydědění. Vydědění proto musí být učiněno v písemné formě.¹²¹ Dále musí obsahovat datum s přesným dnem, měsícem a rokem a samozřejmě musí být podepsáno. *Vydědění může zůstavitel kdykoliv odvolat, při dodržení formy požadované pro platnost listiny o vydědění, nebo může vydědění zrušit zničením listiny o vydědění. Stejného výsledku může zůstavitel dosáhnout také tím, že pozdější závětí povolá vyděděného potomka k dědění.*¹²²

Důvody vydědění jsou v zákonu vymezeny taxativně a nelze je rozšiřovat. Jde o čtyři pevně stanovené důvody. Tyto důvody vydědění ze strany pořizovatele musí být dány již v době projevu vůle o vydědění.¹²³

¹¹⁷ R 49/84 „Vzhledem k tomu, že občanský zákoník nestanoví, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho za dědice, je třeba k doložení skutečné vůle pisatele závěti v pochybnostech zjišťovat vedle znění textu listiny i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětního dědice učiněn, lze-li z nich dovodit určitost projevu vůle zůstavitele.“ Uvedeno v BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 99.

¹¹⁸ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 99.

¹¹⁹ SJ 67/1997 „Vyděděním může zůstavitel vyloučit potomka z dědického práva i ohledně části majetku.“ Uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 361.

¹²⁰ BEDNÁŘ, Václav. Testamentární dědická posloupnost. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 102.

¹²¹ ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1414.

¹²² ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. Občanský zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv., str. 1414-1415.

¹²³ RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, str. 275.

2.3.1 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. a) OZ – neposkytnutí pomoci

*Zákon stanoví opodstatněnost vydědění v první řadě do spojitosti s neposkytnutím pomoci potomkem zůstaviteli v určitých závažných případech.*¹²⁴ V tomto ustanovení lze v podstatě nalézt tři důvody pro vydědění a to, že potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, dále ve stáří a nakonec v jiných závažných případech.

Nezbytnost pomoci nemusí být vyvolána jen tělesným postižením zůstavitele nemocí, oslabením smyslového vnímání, nemohoucností, ale i při jeho zdravém stavem nouze, ve kterém se ocitl. Může být vyvolána přírodními katastrofami, povodní, požárem, zemětřesením, tedy újmami nejen na zdraví, ale i na zůstavitelově majetku.¹²⁵ Potřebnost pomoci potomka závisí i na tom, zda tu není jiná osoba, od které lze především očekávat poskytování takové pomoci, která tuto pomoc také fakticky poskytuje a má pro poskytování pomoci lepší podmínky než potomek, kterého by se vydědění mělo týkat.¹²⁶ Další podmínkou uvedenou pro tento důvod vydědění je, aby se toto jednání dělo v rozporu s dobrými mravy. *Dobré mravy představují pravidla, která nejsou jako taková vyjádřena v žádné konkrétní právní normě, ale jsou obsažena v morálních principech společnosti.*¹²⁷ Dobré mravy odrážejí zásady spravedlivého, správného, slušného či odpovědného chování dané společností a spolu se společností se stále vyvíjejí a mění. *Jde o etickou normu, která je pociťována většinou jedinců v určitém místě a době v podstatě shodně. Její překročení vede k opovržení a k izolaci jedince od společnosti.*¹²⁸ Dobré mravy je kritérium, které vede k tomu, aby všechny případy byly hodnoceny objektivně podle pravidel daných v určitém místě a čase.

Naopak hodnocení kritéria potřebnosti poskytnutí pomoci zůstaviteli je nutné vždy hodnotit podle konkrétního případu. Je nutné brát zřetel na to, jestli potomek vůbec byl v rámci svých možností schopen potřebnou pomoc poskytnout, jestli věděl anebo mohl vědět o stavu zůstavitele a také jestli zůstavitel tuto pomoc neodmítl.

¹²⁴ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 95.

¹²⁵ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, str. 97.

¹²⁶ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1181.

¹²⁷ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 96.

¹²⁸ Tamtéž, str. 96.

Poskytnutí pomoci nemusí mít nutně podobu přímého poskytnutí osobní pomoci potomkem; o poskytnutí pomoci půjde i v případě, že potomek, který nemá možnost osobně pomoc poskytnout, zajistí její poskytnutí – např. prostřednictvím někoho ze své domácnosti nebo zaplacením ošetřovatelky.¹²⁹

Dalším zajímavým problémem je výklad slov „potřebná pomoc“. Představíme-li si určitý žebříček nebo stupnici intenzity naléhavosti pojmů, pak slovo „potřebná“ bude na této stupnici umístěno jinde než např. výraz „nevyhnutelná“ nebo „nezbytná“. Pokud zákonodárce zvolil právě výraz „potřebná“, chtěl, aby pomoc byla potomkem poskytována už od okamžiku, kdy se stala potřebnou, a není možné se omezit jen na krajní případy, kdy pomoc nelze zajistit jinak a kdy je tedy ze strany potomka nezbytná. Pomoc je pak třeba poskytovat do té míry a do té doby, dokud trvá potřeba.¹³⁰

Domnívám se, že vzhledem k možnosti velmi otevřenému výkladu tohoto ustanovení, je zde problém při uplatňování. Hodnocení tohoto důvodu může být zkresleno, jak zůstavitelovou libovůlí ovlivněnou stářím a nemocí, tak obtížným dokazováním u soudu, zvláště s přihlédnutím k okolnosti, že hlavní svědek již nežije.

2.3.2 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. b) OZ – neprojevení opravdového zájmu

Je obvyklé, že potomci i poté, kdy se osamostatní, udržují se svými předky (rodiči, prarodiči) podle možnosti kontakty, vzájemně se navštěvují, volají si či zajímají se o jejich zdravotní stav. Je v rozporu s touto morálkou, neprojevuje-li potomek o zůstavitele trvale opravdový zájem, který by jako potomek projevat měl.¹³¹ Pojetí toho ustanovení je dosti abstraktní a tak opět bude záležet na posouzení konkrétního případu, jestli je důvod vydědění naplněn či nikoliv.

¹²⁹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1181.

¹³⁰ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 96.

¹³¹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1182.

Zájmem se zde rozumí udržování osobního nebo alespoň písemného či telefonického styku potomka se zůstavitelem.¹³² Výkladovým problémem je pak to, jak se posoudí dostatečný osobní styk potomka, který bydlí ve vedlejší městě a potomka, který bydlí na jiném kontinentu. *Dalším problémem je, zda se požadavku zákona vyhoví jednou návštěvou za týden, měsíc či rok v trvání několika minut, desítek minut nebo hodin.*¹³³ Toto všechno by bylo správné posoudit v rámci dané rodiny, jaké jsou v rodině zvyklosti a k čemu byli potomci od malička vedeni, ale v praxi je to jen stěží uplatnitelné v rámci dokazování u soudu. Tento nezájem potomka musí být trvalý a důvod vydědění nemůže být naplněn pouhým opomenutím narozenin či přání k Vánocům.

Další podmínkou je, že zájem musí být „opravdový“. A u tohoto pojmu je opět problém s jeho výkladem. *Prokázání, že zájem potomka o zůstavitele je pouze účelový nebo předstíraný, bude v praxi obtížné, zejména pokud si dá potomek záležet na tom, aby se jeho chování navenek jako takové nejevilo.*¹³⁴

Důležitým hlediskem je fakt, jestli potomek vůbec měl možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, protože pokud zůstavitel potomka odmítal, nemůže poté na tomto důvodu založit vydědění.^{135, 136} Je nutné poukázat na to, že v praxi je patrné, že je tento důvod vydědění zneužíván. Snaží se ho často zneužívat rozvedený rodič, který se o dítě nikdy nestaral ani o něj zájem nejevil.¹³⁷

Myslím si, že v minulosti byl tento důvod vydědění spíše využitelný, protože dříve byla společnost více směřována na rodinnou pospolitost. V dnešní době, jsou

¹³² ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 97.

¹³³ Tamtéž, str. 97.

¹³⁴ Tamtéž, str. 97.

¹³⁵ R 23/1998 „Pro posouzení důvodu vydědění podle ustanovení §469a odst. 1 písm. b) obč. zák. je třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s dítětem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy. Vydědění totiž, přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomků osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí, a nikoliv, jde-li o situaci, kdy je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu i podstatně přispěl.“ Uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 355.

¹³⁶ SJ 21/1998 „Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovést, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“ Uvedeno v FIALA, Roman. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 362.

¹³⁷ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 98.

mnohé rodiny dosti roztříštěné, mnohdy i po celém světě a tento důvod je poté spíše zneužíván, než že by našel spravedlivé uplatnění.

2.3.3 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. c) OZ – úmyslný trestný čin

Tento důvod jako jediný ze čtyř důvodů vydědění nevyvolává problémy při jeho výkladu a aplikaci. Byl zaveden především, aby poskytl zůstaviteli možnost vyloučit z práva na dědické nástupnictví po sobě potomka, který se zachoval takovým způsobem, že jeho jednání je společností považováno za tak nebezpečné, že vedlo až k jeho odsouzení trestním řízením.¹³⁸ Podle zákona není rozdílu v tom, jestli jde o odsouzení podmíněné či nepodmíněné a jedinou podmínkou je, aby šlo o trestný čin úmyslný a potomek byl odsouzen k trestu odnětí svobody nejméně jednoho roku. Dále je nutné poznamenat, že vzhledem k tomu, že důvod vydědění musí být naplněn již v době, kdy zůstavitel pořizuje listinu o vydědění, musí zde k tomuto dni být odsuzující rozsudek.¹³⁹

Myslím, že tento důvod vydědění je velice tvrdý. Otázkou je, jestli by úprava stanovená u dědické nezpůsobilosti (úmyslný trestný čin proti zůstaviteli atd. viz 1.3) nepostačovala k vyloučení potomka z dědění, zvláště s přihlédnutím k předchozím dvěma důvodům vydědění, které se dotýkají přímo zůstavitele. I tento důvod by se podle mého názoru měl vztahovat na újmu, kterou chováním potomka zůstavitel pocítuje přímo.

2.3.4 Důvod vydědění dle §469a odst. 1 písm. d) OZ – nezřízený život

*Tento důvod je v zákoně sice formulován jasně, ale s jistou mírou obecnosti a vágnosti.*¹⁴⁰ Dlouhou dobu bylo sporné, co lze považovat za „vedení trvale nezřízeného života.“ Vše bylo objasněno vydáním rozsudku Nejvyššího soudu ČR z 24. 11. 2011,

¹³⁸ Tamtéž, str. 98.

¹³⁹ ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. Praha: Linde, 2008, str. 1182.

¹⁴⁰ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, str. 98.

který ve své právní větě uvádí - *Za vedení nezřízeného života lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinovou společností. Vedením nezřízeného života je proto na místě rozumět zejména závislost na alkoholu, drogách nebo hazardních hrách, zanedbání povinné výživy, zadlužování bez zjevné možnosti dluhy splácet, opatrování prostředků k životu nekalým způsobem, trvalé vyhýbání se práci či promrhávání rodinného majetku apod.*¹⁴¹

Tento důvod vydědění byl zaveden hlavně pro zachování cti rodiny a samozřejmě jmění rodiny. K zachování jmění rodiny byl důvod vydědění definován již v Obecném občanském zákoníku v případě chování zadluženého či marnotratného potomka.¹⁴²

¹⁴¹ Sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹⁴² „§773 Je-li nepominutelného dědice velmi zadluženého nebo marnotratného pravděpodobná obava, že by jemu náležející povinný díl zcela nebo většinou ušel jeho dětem, může mu býti zůstavitelem odňat povinný díl, ale jen tak, že se dostane dětem nepominutelného dědice.“ Uvedeno v SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 441.

3 Právní úprava dědického práva dle NOZ 89/2012 Sb.

Dědické právo je zařazeno do hlavy třetí části třetí NOZ. Dědickému právu předchází úprava věcných práv, které jsou také spolu s dědickým právem podřazeny do části třetí s názvem absolutní majetková práva. Toto systematické zařazení odpovídá pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp, a po dlouhém čase o tomto pojetí bylo řečeno, že se jedná o velmi správné a systematické zařazení.¹⁴³

Dědické právo v NOZ zahrnuje 245 paragrafů (§1475-1720 NOZ), což je oproti stávající úpravě velké navýšení, tam je dědické právo upraveno pouze ve 41 paragrafech (§460 – 487 OZ).

Úprava dědického práva je rozdělena do osmi oddílů, kdy v prvním je pojednáno o právu pozůstalosti, v druhém o pořízení pro případ smrti, v třetím o odkazu, ve čtvrtém o zákonné posloupnosti, v pátém o povinném dílu a započtení na povinný díl a na dědický podíl, v šestém o právu některých osob na zaopatření, v sedmém o přechodu pozůstalosti na dědice a konečně v posledním osmém o zcizení dědictví. Z tohoto výčtu je patrné, že úprava v NOZ je zásadním rozšířením ustanovení dědického práva.

*Klíčovými pojmy dědického práva jsou zůstavitel, dědic a pozůstalost.*¹⁴⁴ U prvních dvou pojmů se vychází z dosavadní úpravy, tedy že se nerozlišuje zůstavitel jako zesnulý člověk, po kterém se dědí anebo ten, kdo pořizuje závěť a také se nerozlišuje mezi dědicem putativním a skutečným. Používá se však výrazu povoláný dědic pro toho, který byl zůstavitelem povolán k dědění dle pořízení pro případ smrti. Skutečným dědicem je pak podle NOZ jen ten, komu připadne alespoň část dědictví jako podíl, není jím tedy odkazovník. Pojem pozůstalost je vymezen negativně tak, že neobsahuje práva a povinnosti osobní povahy. Dědictvím je pak majetek, který připadne dědicům.

Velice je rozšířena úprava týkající se pořízení pro případ smrti, což by mělo zajistit větší volnost zůstaviteli při pořízení poslední vůle. Jediným omezením je zachování institutu neopominutelných dědiců.¹⁴⁵ Novým je také institut dědické smlouvy, který u nás existoval v době účinnosti Obecného občanského zákoníku z roku 1811. Smlouva je

¹⁴³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad notam: notářský časopis. 2003, č. 5, str. 100.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 100.

¹⁴⁵ ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. Ad notam: notářský časopis. 2004, č. 2, str. 47.

uzavírána mezi manžely v zpřísněné formě, jinak lze pořídit dědickou smlouvu s kýmkoliv a rozdělit tak majetek již za svého života. Omezení u dědické smlouvy spočívá jen v tom, že se může týkat maximálně jen tří čtvrtin celé pozůstalosti. Další novinkou je dovětek (kodiciel), který může doplnit již existující závěť, ale může existovat i samostatně.¹⁴⁶

NOZ zavádí nové formy závěti a především úpravu negativní závěti v §1649 odst. 2 (jejíž důležitost vystupuje zejména při širokém pojetí dědických skupin v NOZ¹⁴⁷) a novou privilegovanou formu závěti, která má být použita v případě, kdy se zůstavitel ocitne pro nenadálou událost v nebezpečí života (např. válka, nakažlivá nemoc, přírodní katastrofa) a má jen omezenou platnost na šest měsíců od pominutí nebezpečí.

Další novinkou je návrat k možnosti povolat k závěti náhradníky (substituty), pokud první zmínění dědicové nedědí. Je substitute obecná a fideikomisární. Poslední novinkou, která nesmí být opomínána, je zavedení odkazů (legátů). Institut odkazů spočívá na tom, že zůstavitel odkazem obtíží některého dědice, který pak odkazovníkovi (legáři) musí vydat ze svého podílu určitou věc, na kterou se odkaz vztahuje. O intestátní posloupnosti viz níže.

3.1 Dědění ze zákona

Rozsah určení dědiců dle dědických skupin lze pojímat různě. A je problematické stanovit, kde je hranice, aby nebyly mezi dědice zahrnuty i osoby, které jsou součástí rodiny jen vzdáleně a s kterými se zůstavitel vůbec nestýkal. Široké pojetí vede pak ke komplikacím (dědění tzv. smějících se dědiců) a je pak samozřejmě na místě zavedení tzv. negativní závěti.¹⁴⁸

NOZ i zde zachovává pravidlo, že zákonní dědicové nastupují až v případě, že nedědí žádný dědic na základě pořízení pro případ smrti (závěť nebo dědická smlouva).¹⁴⁹ Nejčastěji půjde o případ, kdy zůstavitel dědickou smlouvu ani závěť

¹⁴⁶ <http://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>

¹⁴⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Luboš TICHÝ. Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 164. (v publikaci je ještě uveden §1390 odst. 2)

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 163.

¹⁴⁹ ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku III. Ad notam: notářský časopis. 2005, č. 6, str. 202.

nepořídil nebo dříve pořízené později platně zrušil. Stejný dopad bude mít i úplná neplatnost těchto dvou pořízení. Půjde i o případy, kdy se dědici povolaní dědickou smlouvou či závětí nedožili zůstavitelovi smrti, odmítli dědictví nebo nedědí, ať už z jakéhokoliv důvodu. Zákonná dědická posloupnost může nastat i jen k části pozůstalosti. To nastane především tam, kde byl dědicům povolaným pořízením pro případ smrti zůstaven jen podíl na dědictví, kterým není pozůstalost vyčerpána, nelze-li za použití výkladových pravidel dle §1500 a 1501 NOZ určit, že má těmto dědicům připadnout celá pozůstalost.¹⁵⁰

Nová úprava však zákonným dědicům přikazuje, aby splnili ostatní nařízení zůstavitele, která byla stanovena v závěti či dědické smlouvě pro dědice závětní či z dědické smlouvy. Jde tedy o snahu alespoň částečně zachovat zůstavitelovu poslední vůli.

Dalším novým ustanovením je zavedení řešení v případě, že zůstavitel nemá zákonné dědice, ale pořídí o svém majetku závětí, kde povolá, jak dědice, tak odkazovníky, ale dědici ze závěti dědictví nenabydou. V takovém případě je v §1633 odst. 1 větě druhé stanoveno, že celé dědictví má napadnout na odkazovníky v tom poměru, v jakém jsou hodnoty jejich odkazů. Je zde tedy změna, protože podle stávající úpravy by dědictví připadlo jako odúmrtí státu, jelikož stávající úprava nezná institut odkazů.¹⁵¹

V nové úpravě je citelně rozšířen okruh dědiců v dědických třídách, což je projevem preference přechodu majetku do soukromých rukou, místo jako odúmrtí státu, tedy do veřejného sektoru. Ve vztahu mezi dědickými třídami platí zásada, že dědicové další třídy mohou nabývat dědictví jen v případě, že nedědí nikdo z předcházející třídy. Tento princip je porušen jen u první a druhé třídy, kdy v první třídě manžel nemůže dědit samostatně, ale pouze spolu s potomky, dědí tedy pak až v třídě druhé (to samé platí pro „spolužijící osobu“ v druhé třídě, která pak samostatně může dědit ve třídě třetí). Blíže o jednotlivých třídách níže.

¹⁵⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické třídy a dědická posloupnost. 2013, č. 1, str. 34-35.

¹⁵¹ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 664.

3.1.1 Dědění dle dědických skupin (§1635 až 1641 NOZ)

Budoucí právní úprava rozšiřuje počet stávajících dědických skupin ze čtyř na šest tříd (NOZ se tedy vrací k terminologii, která byla užívána v Obecném občanském zákoníku z roku 1811). Důvodem bylo nejen vyhovění požadavkům praxe, ale také historické předpoklady a to zejména navrácení k stavu platnému před redukcí dědických skupin v občanském zákoníku z roku 1950. A také s přihlédnutím k jiným občanským zákoníkům (německý, ruský), ten náš dosud s úpravou rozsahu dědických skupin dosti pokulhával.¹⁵²

Otázkou v nové úpravě bylo, zda se má zanechat dědické právo pro „spolužijící osoby“. *Příčinou rozprav na toto téma byla zejména skutečnost, že tyto osoby mezi zákonné dědice zařadil zdejší zákonodárce totalitní doby se zjevnou inspirací v dobovém sovětském právu, jakož i to, že jiné dědické soustavy (např. včetně maďarské úpravy z r. 1959 nebo polské z r. 1964, nemluvně již o západoevropských) obdobnou kategorii zákonných dědiců neznají.*¹⁵³ Ale samozřejmě tyto skutečnosti nemohou zapříčinit odmítnutí tohoto institutu. S přihlédnutím k tomu, že již na počátku 20. století Tilsch prohlašoval, že by bylo dobré zamyslet se nad zavedením dědického práva pro osoby, které jsou se zůstavitelem v bližším spojení, tedy sdílejí s ním společnou domácnost.¹⁵⁴ I z tohoto důvodu i nová právní úprava zachovala institut dědění „spolužijících osob“. Bylo zde přihlédnuto k faktickému životu lidí a jde tedy o ochranu různých neformálních soužití lidí, kteří nechtějí svému svazku dát formální podobu ba i nemohou.¹⁵⁵

Ještě je nutné poukázat na změnu pojetí ustanovení partnera jako dědice v dědických třídách, kdy v žádném ustanovení není výslovně jmenován, jak tomu je v současné právní úpravě. Je však v §3020 NOZ stanoveno, že ustanovení i části třetí NOZ (do níž spadá dědické právo) o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

¹⁵²ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 666.

¹⁵³ Tamtéž, str. 666-667.

¹⁵⁴ TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 72.

¹⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 667.

Pojetí první dědické skupiny bylo ponecháno ve stejném znění jako dosud. Dědí tedy zůstavitelovi potomci a manžel (stejně postavení má partner, jak jsem uvedla výše), každý stejným dílem, pokud děti nedědí, dědí jejich děti atd. Jedinou změnou je to, že je přesněji vyjádřeno právo reprezentace; ovšem shodně s názory dosavadní právní vědy a rozhodovací praxe¹⁵⁶ (viz 2.1.1). A asi není nutné dodávat, že manžel a partner nemůžou dědit současně, jelikož by tak šlo i jistou formu bigamie.

A rovněž druhá třída odpovídá úpravě v OZ. V této třídě dědí manžel, zůstavitelovi rodiče a „spolužijící osoba“. Opět dědí stejným dílem, manžel však nejméně polovinu dědictví (dědí-li tedy např. manžel a oba rodiče, případně manželovi polovina dědictví a každému z rodičů jedna čtvrtina).

Třetí dědická třída zachovává ustanovení OZ v nezměněné podobě. Dědí zde zůstavitelovi sourozenci a „spolužijící osoba“, nedědí-li některý ze sourozenců, nabývají jeho podíl jeho potomci (synovci a neteře zůstavitele). V NOZ je okruh dědiců rozšířen i na děti dětí sourozenců, ale ty dědí až v poslední šesté dědické třídě.

Ve čtvrté dědické skupině NOZ objasnil výkladové problémy (zda děti prarodičů nastupují za každého prarodiče, který nedědí, nebo za příslušný pár prarodičů, z něhož nedědí nikdo nebo dokonce jen tehdy, když nedědí ani jeden z prarodičů), které vznikaly při užívání čtvrté dědické skupiny dle OZ. Ve čtvrté dědické skupině dle NOZ totiž shodně jako v OZ dědí zůstavitelovi prarodiče, ale rozdíl spočívá v tom, že se zde již nepamatuje na jejich potomky, ty jsou pak přesunuti až do šesté dědické skupiny.

Zcela nová pátá dědická skupina pamatuje na prarodiče rodičů zůstavitele, tedy prabáby a pradědy zůstavitele. V NOZ jsou i podrobně popsány jednotlivé dědické podíly s tím, že prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví a prarodičům zůstavitelovi matky také polovina a obě dvojice prarodičů z jedné strany se dělí stejným dílem.

V druhém odstavci je pak podrobně popsáno, jak se postupuje v případě, že se nějaký z podílů uvolní. Pro lepší pochopení je nutné vycházet z toho, že každý z rodičů zůstavitele má dva páry prarodičů (jeden pár ze strany otce a jeden ze strany matky, tj. čtyři osoby). U obou rodičů jde tedy o čtyři páry, tj. osm osob. Podíly jsou pojaty tak, že jedna polovina dědictví připadá prarodičům otce a druhá polovina dědictví prarodičům matky. Každá polovina pak připadá rovnoměrně oběma dvojicím prarodičů příslušného

¹⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 667.

rodiče, tzn. každé dvojici jedna čtvrtina, každé osobě tedy jedna osmina. Někdo-li někdo z jedné dvojice, přirůstá tento podíl druhému z dvojice, ten pak tedy dědí celou jednu čtvrtinu dědictví. Pokud není ani jeden zástupce z dané dvojice, případně celá čtvrtina páru, který je ze stejné strany (např. nedědí-li prarodiče matky ze strany jejího otce, případně jejich čtvrtina prarodičům matky ze strany její matky). Pokud z jedné strany zbyde jen jeden člen, případně mu celá polovina dědictví (např. zbyde ze všech prarodičů matky jen matka matčina otce, případně jí celá polovina dědictví). Dále pokud již není žádného prarodiče na jedné straně, případně dědictví druhé straně (např. pokud již není žádných prarodičů zůstavitelovi matky, případně celé dědictví prarodičům zůstavitelova otce). Tuto polovinu dědictví nabydou ve stejném poměru jako svou vlastní polovinu, tedy opět rozdělenou podle párů a pak na jednotlivé osoby v páru (např. tedy pokud by nedědil nikdo z prarodičů zůstavitelovi matky a nebylo by ani otce otcovy matky, uvolněnou polovinu dědictví by nabyli, tak že matka otcovy matky by nabyla čtvrtinu uvolněného dědictví a rodiče otcova otce každý jednu osminu). Tento postup lze aplikovat i pro třídu čtvrtou.¹⁵⁷

Tato dědická skupina nejspíše bude uplatňována velice zřídka, ale je třeba brát ohled na stále se prodlužující lidský život a také na případy hromadných neštěstí, kdy mnohdy zahynou celé rodiny. Proto je nutné zajistit v takovýchto případech prostředky na podporu a péči přeživších prarodičů, kteří jsou již jistě v důchodovém věku a nepřenechat celý majetek jako odúmrt' státu, jak tomu je dosud.¹⁵⁸

Novou skupinou je také šestá dědická skupina, do které jsou zařazeni potomci dětí sourozenců zůstavitele (prasynovci a praneteře) a potomci jeho prarodičů (tety a strýcové) opět všichni stejným dílem. A dále nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jejich děti (dětí tet a strýců, tj. bratranci a sestřenice). Tito potomci jsou do samostatné dědické třídy zařazeni bez jasného vyjádření k podílu předka. Toto pak pravděpodobně povede k výkladovým problémům o velikosti podílu dědiců v této třídě. Konkrétně půjde o to, zda se jedná o reprezentaci předka nebo zda se jedná o samostatné přímé dědické právo, které se neodvozuje od podílu předka co do velikosti. Při doslovném výkladu dojdeme k tomu, že u dědiců první a třetí třídy je výslovně uvedeno, že nabývají podíl svého předka, u dědiců v šesté třídě to však uvedeno není.

¹⁵⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické třídy a dědická posloupnost. 2013, č. 1, str. 42 -43.

¹⁵⁸ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 667.

Jde však spíše o omyl, protože nejde najít rozumný důvod, proč by v důsledku toho, že nedědí některé z dětí prarodičů, které mělo větší počet dětí, byl by zkracován podíl ostatních dětí prarodičů. Proto je nutné vycházet spíše z toho, že děti sourozenců a prarodiče dědí stejným dílem (jako kdyby spolu dědili v jedné skupině) a od nich se pak odvíjí podíl osob v této skupině podle pravidel reprezentace. Tento výklad je však poněkud podivný, protože nemá oporu v zákoně a vychází z fiktivní dědické skupiny. Podle mého jediný logický (doslovný) výklad je takový, že všichni dědici šesté skupiny budou mít stejné podíly a princip reprezentace je uplatněn jen u podílu dětí dítěte prarodiče (sestřenic a bratranců), kde se jejich podíl odvíjí od podílu, který by připadl jejich předkovi (tetě nebo strýci). Ale ani tato domněnka není zcela jednoznačná, protože v zákoně chybí odkaz na podíl, jak je vyjádřen v první a třetí dědické třídě.¹⁵⁹

Další důležitou změnou je tak ustanovení o několikerém příbuzenství v §1641 NOZ (obdobné ustanovení obsahoval Obecný občanský zákoník z roku 1811). Toto ustanovení je důležitou reakcí na rozšíření okruhu dědiců v rámci dědických skupin.¹⁶⁰ Platí tedy, že je-li někdo se zůstavitelem příbuzný z více než jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany. V NOZ by v úpravě dědických tříd mohlo dojít k případu několikerého příbuzenství snad jen v případě u dětí prarodičů v šesté třídě, kdy společným dětem obou prarodičů by mohlo být dědické právo přiznáno dvakrát (dvojitě) a dětem pouze jednoho prarodiče je jednou. To by se také mohlo odrazit v rozlišování plnorodých (příbuzných po otci i matce, tedy z více stran) a polorodých (kteří měli se zůstavitelem společného jen jednoho z rodičů, tedy příbuzných jen z jedné strany) sourozenců v případě třetí dědické skupiny. Také je nutné se zamyslet nad tím, zda by se ustanovení o několikerém příbuzenství dalo vztáhnout i na „spolužijící osobu“. Spíše se domnívám, že nikoliv, protože vztah zůstavitele ke „spolužijící osobě“ není založen na příbuzenském či obdobném vztahu. I když tento rozšiřující výklad, který by se vztahoval i na „spolužijící osoby“, by se jevil jako spravedlivý, posouzení této situace bude záležet na praxi a judikatuře.

Můj názor na rozšíření dědických skupin a tím i potenciálních dědiců v NOZ je veskrze pozitivní. Jediné co bych snad této úpravě vytkla je dosti složité pojetí páté

¹⁵⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické třídy a dědická posloupnost. 2013, č. 1, str. 43 -44.

¹⁶⁰ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 667.

dědické skupiny, kde je nutné hlubší zamyšlení, ba i dokonce nákres k pochopení, jací rodinný příslušníci zůstavitele vlastně dědí a zejména si uvědomit, který podíl z dědictví přirůstá jaké osobě z daných praparodičů. Ale na druhou stranu je velice těžké takto složité vztahy vysvětlit srozumitelným a všeobsahujícím ustanovením. Myslím, že rozšíření dědických skupin je krok správným směrem, jelikož je tak mnohem větší pravděpodobnost, že majetek zůstavitele přejde do soukromých rukou a ne do veřejného sektoru. Někdy jsou slyšet hlasy, že je rozšíření špatné z důvodu, že dědictví pak připadne tzv. smějícím se dědicům, kteří se o něj nijak nezasloužili a pouze na něm zbohatnou. Myslím, že tento argument je dosti zavádějící, protože jaký je v tom případě rozdíl v tom, když se dědictví dostane do rukou státu, který se přeci o jmění zůstavitele také vůbec nezasloužil. V případě dědění příbuzných je zde však alespoň nějaká pravděpodobnost, že si byli se zůstavitelem blízcí natolik, že jim dědictví připadá z morálního hlediska právem, což je v případě státu nesplnitelné.

3.1.2 Odúmrť (§1634 NOZ)

NOZ se znovu vrací k pojmenování přechodu dědictví na stát odúmrť, které bylo v OZ vypuštěno a které u nás jinak od Obecného občanského zákoníku z roku 1811 bylo užíváno. Tento termín přetrvával stále v praxi, a proto je na místě, aby byl opět zaveden tento srozumitelný a stručný pojem.¹⁶¹ Zachovává se pravidlo, že pokud zůstavitel nemá dědice, připadne pozůstalost státu a dále tak platí dosavadní konstrukce.¹⁶²

NOZ však opouští koncepci odúmrťi jako práva státní majetkové výsosti, která plyne ze státní svrchovanosti. Toto pojetí totiž přinášelo značné problémy při aplikaci pravidel mezinárodního práva soukromého o kolizních normách dědického práva z důvodu, že práva a povinnosti založené odúmrťi nespádaly do práva dědického, ale veřejného (případ kdy Čech zanechá nemovitý majetek v zahraničí – dle stávající

¹⁶¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Luboš TICHÝ. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 163.

¹⁶² ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku III. Ad notam: notářský časopis. 2005, č. 6, str. 202.

úpravy by připadl státu, na jehož území se nachází¹⁶³). Proto je v NOZ zaveden princip, že se na stát hledí, jako by byl zákonný dědic. Vzorem k této úpravě byly německý, italský, maďarský nebo polský občanský zákoník. I v této úpravě stát nemá právo dědictví odmítnout a také nemá právo na odkaz dle §1594 odst. 1 věty třetí, který říká, že povolá-li dědic nějakého dědice s tím, že ten určitou věc dědit nemá, považuje se to za odkaz zákonným dědicům a právě toto v případě státu neplatí. Toto bylo do NOZ zavedeno z důvodu zásady, že soukromý majetek by měl být převážně držen v soukromých rukou a ne v rukou státu.¹⁶⁴

V odst. 2 je dále uvedeno, že stát má stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu. To znamená, že v případě pozůstalosti zatížené dluhy, stát za tyto dluhy odpovídá jen do výše tohoto dědictví. Což odpovídá opět stejné úpravě, jako platí nyní.

3.2 Neopominutelní dědicové (§1650 až 1657 NOZ)

Institut neopominutelných dědiců je zachován i v NOZ, kde je oddíl I pátého dílu nazván přímo nepominutelní dědicové.¹⁶⁵ Je zachován i rozsah neopominutelných dědiců a to pouze na potomky zůstavitele, tedy děti zůstavitele, a pokud ty nedědí, dědí jejich potomci. Standardním úpravám však odpovídá širší rozsah neopominutelných dědiců a to takový, že jsou mezi ně zahrnuti i rodiče a manžel.¹⁶⁶

V NOZ došlo ke snížení povinných dílů potomků a to tak, že nezletilému potomkovi z celého zákonného podílu pouze na tři čtvrtiny zákonného podílu a zletilému potomkovi z poloviny zákonného podílu pouze na čtvrtinu tohoto podílu.¹⁶⁷

Tyto podíly musí zůstavitel při pořizování závěti respektovat a zanechat jim to, co jim patří a to ve formě odkazu či dědického podílu. To, co bylo neopominutelným

¹⁶³ TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, str. 5.

¹⁶⁴ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 664-665.

¹⁶⁵ Z možných variant (viz poznámka pod čarou č. 98) nazvání tohoto institutu tvůrci NOZ zvolili variantu nepominutelný dědic.

¹⁶⁶ ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku IV. Ad notam: notářský časopis. 2006, č. 1, str. 13.

¹⁶⁷ TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, str. 6.

dědicům zanecháno, nesmí být zatíženo žádnými podmínkami, příkazy či jiným omezením.

Při pořízení závěti může dojít ke dvěma problematickým situacím v rámci povinných dílů neopominutelných dědiců. První je případ, kdy zůstavitele zanechal závěť, v které pamatoval na neopominutelné dědice, ale zatížil je podmínkami. Dá tedy dědici volbu, zda si vezme, to co mu zůstavitel odkázal v závěti či zda bude žádat povinný díl. Pokud zůstavitel dědici tuto volbu neposkytne, jsou podmínky bez účinků. Druhou variantou je, že zůstavitel na neopominutelné potomky vůbec v závěti pamatovat nebude. V tomto případě se opouští pravidlo, že je závěť v té části relativně neplatná a že má neopominutelný dědic právo na podíl z dědictví, jelikož podle praxe to nebylo vyhovující, protože tak mezi závětním a neopominutelným dědicem vznikalo majtkové společenství, které bylo od začátku poznamenáno špatnými vztahy. NOZ zavádí pravidlo, že neopominutelný dědic má vůči dědici závětnímu právo na vyplacení povinného dílu a závěť je tedy platná v celém rozsahu. Pokud s tímto závětní dědicové nesouhlasí, jedinou jejich možností je dědictví odmítnout.¹⁶⁸ Neopominutelný dědic tedy vlastně není dědicem, ale věřitelem těch, kteří dědí ze závěti či popř. odkazovníků a ti pak musí vyrovnat podíl neopominutelného dědice poměrně podle toho, co z dědictví nabyli. V ustanovení §1654 až 1657 jsou podrobněji popsána pravidla pro výpočet povinného dílu.

Zajímavým je ustanovení §1645, kterým NOZ sleduje starou úpravu, jež říká, že při výpočtu povinného dílu neopominutelného dědice se počítá i s podílem dědice vyděděného, tak jako by vyděděn nebyl. Takto je to stanoveno proto, aby ostatní neopominutelní dědicové netěžili z toho, že jeden z nich byl vyděděn a tedy aby jim v takové případě nevzrůstal povinný díl. Pokud by šlo o ustanovení opačné, mohlo by to zapříčinit špatné vztahy v rodině, protože by jedni neopominutelní dědicové mohli usilovat o vydědění druhých neopominutelných dědiců z důvodu, aby se jim zvýšil jejich povinný díl. A tato zásada nezvětšování povinného dílu platí nejenom v případě vydědění, ale i v případě dědické nezpůsobilosti či odmítnutí dědictví.¹⁶⁹

¹⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 669.

¹⁶⁹ ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku IV. Ad notam: notářský časopis. 2006, č. 1, str. 13.

Novou úpravou je úprava opomenutí neopominutelného dědice. Opomenutí může být buď vědomé či nevědomé. A NOZ navrhuje pro tyto případy odlišné následky. Pokud neopominutelného dědice zůstavitel nezmníil úmyslně, bude se zkoumat, jestli zde není důvod pro vydědění potomka, protože důvod vydědění nemusí být vyřčen a tedy by mohlo jít o vydědění mlčky. Pokud je zde platný důvod vydědění neopominutelný dědic nárok na povinný díl nemá a pokud zde takový důvod není, má neopominutelný dědic právo na povinný díl v zákonném rozsahu. Druhým případem je, že neopominutelný dědic nebyl v závěti jmenován z důvodu, že zůstavitel o jeho existenci nevěděl, tedy jde o opomenutí nevědomé (omylem). V tomto případě náleží neopominutelnému dědici jeho zákonný povinný díl v plné výši.

3.3 Vydědění (§1646 až 1649 NOZ)

Vydědění je v NOZ upraveno v ustanovení §1646 až 1649, což značí také rozšíření oproti stávající úpravě, kde bylo vydědění upraveno jen v jednom paragrafu.

Změnou je výslovné zmínění možnosti potomka vyloučit z dědění jen částečně, o kterém se vedli spory. Pokud jde o formu listiny vydědění a důvody vydědění, vychází NOZ v podstatě z dosavadní úpravy.

Avšak nějaké posuny u důvodů vydědění jsou patrné, jde o možnost vydědění způsobem, že zůstavitel poukáže na dědicovu dědickou nezpůsobilost, což má význam pro vyloučení sporů o to, zda dědici nebyl jeho čin, který zapříčiňuje jeho nezpůsobilost, za života zůstavitele prominut.

Důvod skrývající se pod §1646 odst. 1 písm. a) byl dosti zestručněn oproti dosavadní úpravě, ale jeho význam zůstává stejný a i zde podle mého názoru jeho uplatnění bude činit obtíže a bude na rozhodování soudů v každém konkrétním případě jako dosud.¹⁷⁰

Důvod vydědění pod písm. b) je zachován v stejném rozsahu i formulaci jako v OZ. Třetí důvod pod písm. c) byl pozměněn, protože byl tento důvod v dosavadní úpravě dosti kritizován s ohledem na to, že je snadno zneužitelný, jelikož úmyslný trestný čin v trvání alespoň jednoho roku se vůbec nemusí týkat rodinných vazeb, proto

¹⁷⁰ ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku IV. Ad notam: notářský časopis. 2006, č. 1, str. 14.

byla zvolena jiná formulace tohoto důvodu. V NOZ je zvolena formulace taková, že vyděděn může být ten, kdo byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. *Poukaz na zvrhlou povahu je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zaslouhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu, od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam.*¹⁷¹ V dosavadní úpravě byl tento důvod jediný, kterým si mohl být zůstavitel jistý, že po jeho smrti jako důvod vydědění uspěje, touto změnou i u tohoto důvodu přibude práce soudům s posouzením v jakém případě a u jakých trestných činů půjde o projevení zvrhlé povahy potomka. A také definování, co je zvrhlou povahou, stejně jako činilo obtíže definování nezřízeného života dle písm. d), který zůstal i v NOZ zachován v nezměněné podobě.

Asi nevýznamnější změnou institutu vydědění je zavedení nového důvodu vydědění v §1647, kterým je takové zadlužení potomka, které vede zůstavitele k obavě, že se nezanechá povinný díl pro potomky tohoto dědice, tedy že nebude naplněn účel dědického práva k zachování hodnot budoucím generacím. Tento důvod však lze použít jen na marnotratného potomka a nejde rozšířit na jeho děti, ba naopak jeho děti tento jeho díl dědí místo něj, a pokud děti nemá, nelze tento důvod použít vůbec.

Je zde zvoleno také opačné pojetí vydědění i potomků vyděděného. Nyní musí zůstavitel přímo projevit vůli, aby se vydědění vztahovalo i na potomky vyděděného, v NOZ je naopak stanoveno, že pokud přežije vyděděný potomek zůstavitele, účinky vydědění se automaticky vztahují i na potomky vyděděného, pokud to zůstavitel výslovně nevyloučí. Ale v případě, že se vyděděný potomek smrti zůstavitele nedožije, je zde zachován stejný princip jak v OZ, tedy že v takovém případě potomci vyděděného dědí, vyjma těch kteří jsou samostatně vyloučeni z dědického práva.

Zásadní změnou je také to, že zůstavitel již nemusí výslovně uvést důvod vydědění. Cílem je, že důvod vydědění je pravděpodobně znám zůstaviteli i vyděděnému, a proto není potřebné, aby se o tomto důvodu vydědění dozvědělo více lidí a vyděděný tím přišel k morální úhoně od společnosti. Důvod vydědění totiž už mohl být dávno společností zapomenut a není třeba na něj znovu poukazovat výslovným uvedením. Účelem vydědění není vyděděného potomka veřejně lynčovat, ale pouze ho zbavit práva na povinný díl z dědictví.

¹⁷¹ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 672.

Další odlišností od dosavadní úpravy je, že důvod vydědění nemusí existovat v době sepsání listiny o vydědění, ale pouze v okamžiku smrti zůstavitele. Tudíž je možné tzv. podmíněné vydědění, pokud zůstavitel v době sepsání listiny již vidí své dítě od stupně ke stupni stále více klesat, má právo na to sepsat listinu o vydědění s tím, že si je jist, že v době jeho smrti již bude naplněna skutková podstata např. nezřízeného života.¹⁷²

Forma listiny o vydědění musí splňovat stejné nároky, jaké jsou potřeba ke zřízení či změně závěti a tím toto ustanovení naprosto odpovídá úpravě v OZ. Velice zajímavým je pak výslovné upravení negativní závěti, o kterou se v nynější úpravě vedou spory, zda je či není možná. Lze tedy ze všech uvedených důvodů vydědění a se stejnými náležitostmi vydědit i jiné osoby než neopominutelné dědice. Tento postup tvůrců NOZ je myslím velice správný, protože umožňuje platně vyloučit z dědění nějakou osobu, která spadá do zákonné posloupnosti, aniž by bylo třeba zřizovat závěť o celém svém majetku a to hlavně s ohledem na rozšíření dědických skupin v NOZ.

¹⁷² ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 673.

4 Srovnání současné a budoucí právní úpravy

Účinný OZ se značně odchyluje od zvyklostí, které panují u ostatních občanských zákoníků států Evropy. A to především tím, že jeho základ je založen na marxslensinském pojetí, které v době jeho přijetí v našem státě bylo jedinou „správnou“ ideologií. OZ byl postaven na myšlence jednotnosti celé společnosti a na zájmy jednotlivce nebyl brán příliš zřetel. Tomu odpovídala i jednotně řízená hospodářská soustava, kterou jsme sice v roce 1989 opustili, ale i přesto zůstává dodnes v některých institutech v OZ zakořeněna.

Prvním příkladem tohoto faktu je, že většinu vad právních úkonů OZ je sankcionována ihned absolutní neplatností, aniž by k tomu dotčená strana projevila nějakou snahu a děje se tak tedy i bez návrhu. Což samozřejmě nesleduje ochranu zájmů osob, ale pouze ochranu zájmů státu, aby byl zachován právní stav. U jiných evropských zákoníků především převažuje úprava relativní neplatnosti a absolutní neplatnost je používána jen v okrajových případech. Četná je i prekluze práv jednotlivců, která výrazně omezuje nakládání s právy ze soukromého sektoru. To také mělo zajistit ochranu socialistické koncepce. Dalším takovýmto příkladem je zvýhodnění státu v nabývání vlastnictví. Největší deformace již byly novelami odstraněny, ale i tak toto pojetí nadále přetrvává například v případě nálezů, který náleží vždy obci a nikoliv soukromé osobě jako nálezci poté, co se o ni vlastník v určité době nepřihlásí či v dědickém právu přechodu dědictví na stát.¹⁷³

Sama koncepce OZ je především zaměřena na úpravu majetkových vztahů. Což má za následek rozpad tradiční soustavy soukromého práva na jednotlivá odvětví a ty jsou zařazeny do samostatných kodexů, což je typické pro totalitní právní myšlení. Toto pojetí vychází ze sovětského vzoru, který byl na našem území dokonale dodržen, dokonce důsledněji než v SSSR. Toto pojetí u nás nadále přetrvává a to i přesto, že se od něj státy východní i střední Evropy oprostily a to dokonce i samotné Rusko.¹⁷⁴

Z důvodů těchto problémů a ještě mnoha dalších je tento stav již neudržitelný. Nutnost rekodifikace začala být řešena v pravý čas, kdy se již dalo hovořit o rozpadu

¹⁷³ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, str. 42.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 44.

soukromého práva jako takového. I když je jeho účinnost stále nejistá a stále více se mluví o jejím odložení alespoň na rok 2015.¹⁷⁵

Práce na NOZ trvaly velmi dlouhou dobu (12 let), v níž se na politické scéně vystřídalo mnoho politiků a stran a tak je také tímto polických během dosti ovlivněn.¹⁷⁶ NOZ nabyl platnosti 22. března 2012, kdy byl v částce 33 Sbírký zákonů publikován pod symbolickým číslem 89, které také ukazuje, že tímto kodexem se máme odpoutat od socialistického práva a myšlení, které u nás vládlo přes čtyřicet let.

NOZ má především sjednocující funkci, kdy se dosud roztržštěné soukromé právo opět zceluje do podoby jednoho kodexu. I když se toto pravidlo nepodařilo dodržet beze zbytku. Rekodifikační komise čerpala inspirace nejenom ze zahraniční úpravy soukromého práva (např. německé, francouzské, rakouské či švýcarské), ale i z úprav platných na našem území v minulosti (např. Obecný občanský zákoník z roku 1811, vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937).¹⁷⁷

Cílem bylo vytvořit kodex, který by mohl obstát vedle ostatních úprav kontinentálního práva a přitom zachoval respekt k tradici středoevropského myšlení. Což má za příčinu rozejít se se socialistickým myšlením a přejít k respektování osobnosti člověka jako svobodného individua, které má právo žít podle svého (§3 odst. 1 NOZ). Tedy základní zásadou NOZ je zachování autonomie vůle.

Co se týče osnovy NOZ přidružuje se tradičního rozdělení na práva osobní a práva majetková, čemuž odpovídá i vnitřní členění NOZ. Osobní práva jsou v části první a druhé a majetková práva v části třetí a čtvrté. Pátá část má především technickou povahu, protože upravuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Celý nový kodex hledí především na člověka a jeho zájmy. Jeho pojetí by se tedy dalo nazvat jako antropocentrické a však není tomu tak zcela, protože nepomíjí ani úpravu právnických osob, kde je velkou změnou, že tato úprava působí vůči všem právnickým osobám a nejen obchodním korporacím jako tomu bylo dosud. Pojetí právnických osob vychází z teorie fikce, kterou definoval Fridrich Carl von Savigny. Ta spočívá v myšlence, že právnická osoba není skutečnou, je jen fikcí a slouží pouze zájmům osob fyzických, které je vytvářejí.

¹⁷⁵ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/media.html>

¹⁷⁶ TELEČ, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. Právní rozhledy. 2009, č. 19, str. 677.

¹⁷⁷ ELIÁŠ, Karel. Návrh českého občanského zákoníku: obrat paradigmát. Právní rádce. 2010, č. 1, str. 7.

Dalšími změnami jsou také nově používané pojmy pro již zažitá výrazy, jimiž jsou zejména právní osobnost (dříve právní subjektivita) nebo svéprávnost (dříve způsobilost k právním úkonům).

Zákon se snaží o terminologickou jednotnost, pro slova stejná používá slova shodná, pro slova různá používá slova odlišná. Dále se také snaží vyhnout cizím slovům, která by byla pro někoho špatně pochopitelná a nahrazuje je běžně používanými slovy českými, popř. slovy zahraničními, ale takovými, které se již běžným užíváním do českého jazyka vžily.¹⁷⁸

Nejčastěji zmiňovanými změnami je v rodinném právu např. zavedení rodinného závodu, ve věcných právech např. přírůstek či zařazení bytového spoluvlastnictví, v dědickém právu např. odkaz či dědická smlouva a v relativních majetkových právech např. pacht či stanovení náhrady škody při újmě na přirozených právech člověka. Změn je samozřejmě mnohem více, ale to není předmětem mé práce.

Ze všech stran zaznívá mnoho nelibých ohlasů k NOZ, ale já osobně s touto zásadní změnou soukromého práva souhlasím, i když jako vše není dokonalá. Protože jak jsem popsala výše, tato změna již opravdu byla potřebná a mnoho právních institutů bylo zastaralých a zakládalo se na socialistickém myšlení. Podle mého názoru by si rekodifikaci zasloužila i procesní strana soukromého práva, tedy OSŘ, který je z důvodů mnoha novel velmi nepřehledný. Myslím, že je jediné dobře, když se budeme snažit stále více oprostít od práva a myšlení, které u nás platilo před Sametovou revolucí. Ale na druhou stranu stojí za zamyšlení, zda si náš národ takovéto snahy vůbec přeje a zda by se radši nevrátil před rok 1989, což je čím dál častěji slyšet ze všech stran a také bohužel vidět z výsledků voleb v posledních letech. Doufám, že k odložení účinnosti NOZ nedojde a nabyde účinnosti, co nejdříve. I když bude ještě dlouhou dobu po jeho účinnosti trvat, než se dostane do povědomí většiny obyvatelstva našeho státu.

¹⁷⁸ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecna-cast-zakoniku/obecne.html>

Závěr

Za cíl mé práce jsem si kladla popsání problematiky dědění ze zákona i spolu s dalšími souvisejícími instituty dědického práva jako je vydědění a ochrana neopominutelných dědiců. Ve své práci jsem popsala tuto úpravu nejenom v současném OZ, ale také ustanovení, která budou účinná pravděpodobně od 1. 1. 2014, tedy ustanovení obsažená v NOZ.

Myslím, že zákonná úprava, ať už se jedná o jakékoliv odvětví práva, by měla odrážet stav společnosti a reagovat na její vývoj. Pokud se však podívám na naši úpravu v OZ, vzhledem k tématu mé práce, pak zvláště na úpravu dědického práva, shledávám, že tomu tak není. Úprava obsažená v OZ je dosti nepřehledná a to vinou velkého množství novel, které rušili či naopak přidávali další a další paragrafy. Z naší současné úpravy je také stále ještě zřejmé, že byla vytvořena za hlubokého socialismu, který v naší zemi panoval přes čtyřicet let. Proto je jasné, že tato úprava již nemůže odpovídat potřebám společnosti, které jsou v našem státu dnes.

Snahy o rekodifikaci soukromého práva se táhnou již od počátku devadesátých let dvacátého století. Tyto snahy vyvrcholily návrhem NOZ, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů 22. 3. 2012. NOZ se v některých směrech vrací k právu, které u nás platilo v době Rakouska-Uherska a také v době První republiky. Výraznou inspiraci pro rekodifikační komisi byl vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, jehož autorem byl Jan Krčmář.

NOZ nejenom aktualizuje úpravu, tak aby odpovídala nynějším poměrům ve společnosti. Také velkou část úpravy soukromého práva sjednocuje do jednoho kodexu. NOZ se snaží ponechat úpravu, která se osvědčila a naopak úpravu, která byla problematická, zkonkretizovat či jinak upravit, aby byla snadněji aplikovatelná.

Co se týče dědického práva, NOZ tuto úpravu dosti citelně rozšiřuje a zavádí nové instituty jako např. odkaz či dědickou smlouvu. NOZ úpravu dědického práva pojímá s důrazem na zůstavitelovu vůli, která v socialistických občanských zákonících byla dosti limitována. Projevem výše zmíněného je právě zavedení již popsanych nových institutů.

Důraz je také kladen na to, aby soukromý majetek co možná nejčastěji zůstal v soukromých rukou a na stát přecházel jen v krajních případech, to dokládá i rozšíření zákonných dědických skupin ze stávajících čtyř na šest.

Myslím, že úprava v NOZ je krok správným směrem, který naše občanské právo potřebuje již delší dobu. Samozřejmě nejde říci, že by nová úprava byla bez sebemenších chyb, ale i tak jsem po vypracování této práce dospěla k názoru, že bude změnou pozitivní a zejména změnou potřebnou.

Seznam zkratk

OZ Občanský zákoník 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů

NOZ Občanský zákoník 89/2012 Sb.

OSŘ Občanský soudní řád 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů

TZ Trestní zákoník 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Listina Listina základních práv a svobod 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura

Odborné knihy:

- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 301 s. ISBN 978-80-7380-292-9.
- BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, XV, 507 s. ISBN 80-7179-590-9.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008*. Praha: Linde, 2008, 2 sv. (1391, 1397-2639 s.). ISBN 978-80-7201-687-7.
- FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, 494 s. ISBN 80-7357-182-x.
- KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském: Právo dědické*. Praha: Všehrad, 1924, 107 s.
- MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 432 s. ISBN 978-80-87212-79-0.
- RADVANOVÁ, Senta, Jan KŘÍŽ, Irena HOLCOVÁ, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Veronika KŘEŠŤANOVÁ, Vladimír PÍTRA, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7357-465-9.
- SCHROTZ, Karel, Bedřich ANDRES, Vladimír FAJNOR, Adolf ZÁTURECKÝ, Antonín HARTMANN, František ROUČEK a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, 680 s. ISBN 80-85963-74-4.

- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a Luboš TICHÝ. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, 190 s. ISBN 80-7357-207-9.
- ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Beck, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-7400-108-6.
- ŠVESTKA, Jiří, Oldřich JEHLIČKA, Jiří SPÁČIL a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. 10., jubilejní vyd. Praha: Beck, 2006, XXVI, 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, 157 s.
- URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. *Římské právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

Časopisecké články:

- ELIÁŠ, Karel. Návrh českého občanského zákoníku: obrat paradigmat. *Právní rádce*. 2010, č. 1, s. 4-13.
- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad notam: notářský časopis*. 2003, č. 5, s. 97-104.
- FLEISCHER, Jiřík. Dědění spoužijících osob. *Ad notam: notářský časopis*. 2007, č. 1, s. 20-21.
- KITTEL, David. Neopominutelný dědic není dědic. *Ad notam: notářský časopis*. 2011, č. 2, s. 14-16.
- MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad notam: notářský časopis*. 2009, č. 5, s. 169-172.

- MRZENA, Erik. Dědění ve čtvrté dědické skupině. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 1, s. 7-8.
- MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické třídy a dědická posloupnost. Zpravodaj Jednoty českých právníků. 2013, č. 1, s. 30-48.
- ŘÍHA, Martin a Pavla ŠOLCOVÁ. Povinný podíl potomka podle §479 občanského zákoníku. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, s. 7-14.
- ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku III. Ad notam: notářský časopis. 2005, č. 6, s. 201-202.
- ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku IV. Ad notam: notářský časopis. 2006, č. 1, s. 12-17.
- ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. Ad notam: notářský časopis. 2004, č. 2, s. 45-47.
- ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. Ad notam: notářský časopis. 1999, č. 5, s. 95-99.
- TELEC, Ivo. O vládním návrhu občanského zákoníku. Právní rozhledy. 2009, č. 19, s. 677-684.
- TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Ad notam: notářský časopis. 2011, č. 2, s. 3-6.
- UXA, Richard. Poznámky k relativní neplatnosti závěti. Ad notam: notářský časopis. 2000, č. 5, s. 101-102.
- WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo. Ad notam: notářský časopis. 2004, č. 2, s. 39-41.

Judikatura:

- 18 Co 14/97
- 18 Co 171/97
- 18 Co 310/98
- 18 Co 324/95
- 21 Cdo 190/2010
- 26 Co 131/2001
- 31 Cdo 2428/2000
- R 12/1998
- R 16/73
- R 18/88
- R 23/1998
- R 24/2000
- R 34/96
- R 41/1986
- R 45/1990
- R 62/67
- SJ 21/1998
- SJ 67/1997

Internetové zdroje:

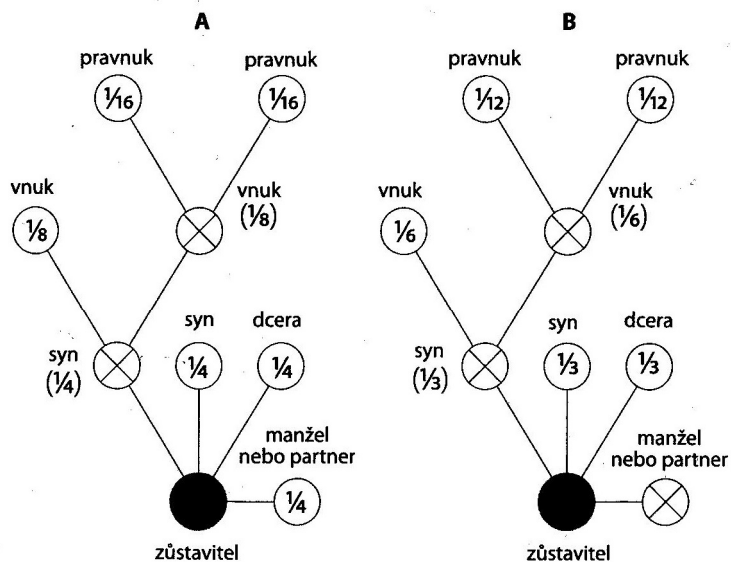
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/media.html>
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecna-cast-zakoniku/obecne.html>
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>

Právní předpisy:

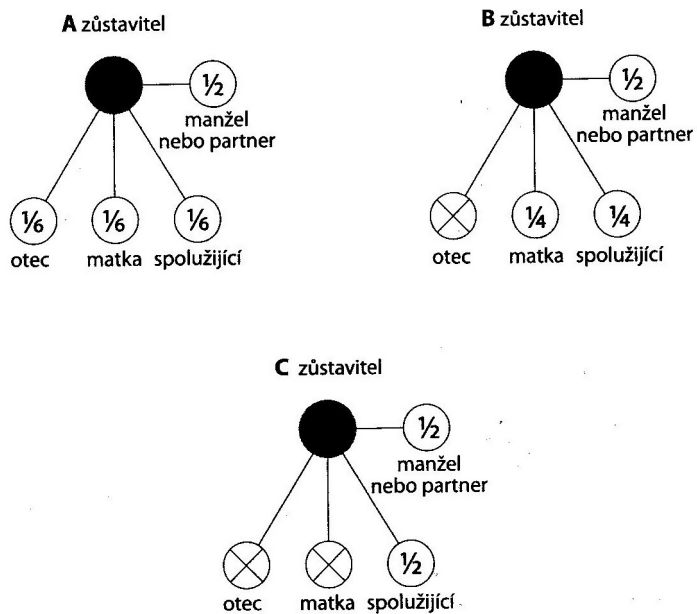
- Císařský patent – Obecný občanský zákoník rakouský č. 946/1811 Sb.z.s.
- Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
- Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů č. 115/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

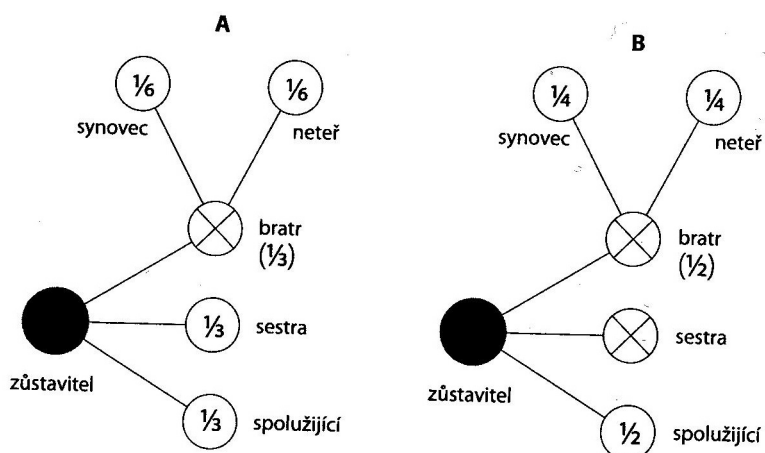
Příloha č. 1 : Schéma I. dědické skupiny dle OZ

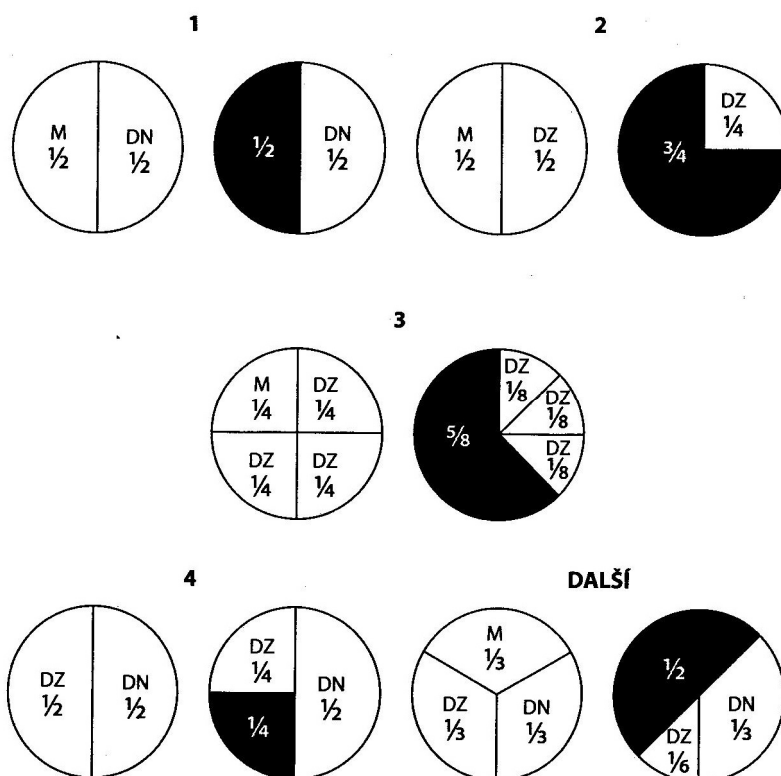
Příloha č. 2 : Schéma II. dědické skupiny dle OZ

Příloha č. 3 : Schéma III. dědické skupiny dle OZ

Příloha č. 4 : Schéma pořizovací volnosti zůstavitele se zřetelem k ochraně neopominutelných dědiců dle OZ

Klíčová slova

Dědění ze zákona – Intestate Succession

Dědické třídy – Inheritance Class

Abstrakt

Abstrakt v českém jazyce

Dědění ze zákona

Dědické právo je velmi důležitou součástí práva občanského, protože zajišťuje přechod práv a povinností ze zůstavitele na jeho právní nástupce a tak zachování hodnot pro budoucí generace. Naše dědické právo je typické tím, že jeho zásadní znakem je ingerence státu do dědického řízení a to prostřednictvím soudního komisaře (notáře).

Tato diplomová práce se zaměřuje na úpravu zákonné dědické posloupnosti v našem právním řádu a to zejména na úpravu obsaženou v občanském zákoníku 40/1964 Sb. a úpravu v novém občanském zákoníku 89/2012 Sb. Snažím se poukázat na změny, které účinností nového občanského zákoníku v našem právním řádu nastanou a na možné negativní či pozitivní důsledky těchto změn.

Má práce se skládá ze čtyř hlavních částí, které jsou pak dále děleny. V první části mé práce se snažím poukázat na předpoklady, které jsou třeba k tomu, aby k dědění vůbec mohlo dojít. Těmito předpoklady jsou smrt fyzické osoby, existence dědictví, způsobilost dědice, právní důvod dědění (dědické tituly) a konečně odmítnutí dědictví. Jednotlivé předpoklady jsou pak rozděleny do kapitol a tam je každý předpoklad podrobněji popsán.

V druhé části mé práce je obsažena úprava dědického práva nyní účinná, tedy úprava v občanském zákoníku 40/1964 Sb. Tato část obsahuje stěžejní kapitolu, kterou je dědění ze zákona a která rozvádí problematiku jednotlivých dědických skupin a odúmrtí. Dalšími kapitolami je pak kapitola o vydědění a o neopominutelných dědicích.

Třetí kapitola obsahuje úpravu dědění ze zákona, vydědění a ochrany neopominutelných dědiců dle budoucí právní úpravy v občanském zákoníku 89/2012

Sb. V této kapitole se snažím co nejlíže rozebrat jednotlivé instituty s poukázáním na zásadní změny oproti dosavadní úpravě.

A konečně poslední čtvrtá část mé práce obsahuje zhodnocení úprav v obou občanských zákonících. Na závěr své práce jsem dospěla k poznatku, že rekonifikace občanského práva může našemu právnímu řádu jenom prospět a že je důležitou změnou a odpoutáním od socialistického práva, které v občanském zákoníku 40/1964 Sb. stále ještě doznívá.

Abstrakt v anglickém jazyce

Intestate Succession

Inheritance law is a very important part of civil law, because it ensures transfer of rights and obligations of the deceased to his successors and to preserve the values for future generations. Our inheritance law is characterized by its essential feature is the influence of the state in probate proceedings through the judicial commissioner (notary).

This thesis focuses on the regulation of intestate succession in our legal system and in particular to the regulation contained in the Civil Code, 40/1964 Sb. and regulation in the new Civil Code, 89/2012 Sb. I'm trying to refer the changes that with the new Civil Code in our law occur and the possible positive or negative consequences of these changes.

My work consists of four main parts, which are further divided. In the first part of my work I try to show to preconditions that are needed to make the inheritance ever happen. These preconditions are the death of a natural person, the existence of heritage, capacity of heir or legal reason inheritance (inheritance titles) and finally rejection heritage. Individual preconditions are divided into chapters and there is every precondition described in more detail.

In the second part of my work is contained regulation of inheritance law now effective, thus regulation in the Civil Code, 40/1964 Sb. This section includes pivotal chapter, which is the intestate succession and that distributes the problem of inheritance

classes and escheat. Other chapters are the chapter about the disinheritance and the chapter about the forced heirs.

The third chapter contains regulation of the intestate succession, the disinheritance and the protection of forced heirs according to future legislation in the Civil Code, 89/2012 Sb. In this chapter I try to analyze the individual closest institutes with reference to fundamental changes compared to the present regulation.

And finally, the fourth part of my job provides for evaluation of changes in both Civil Codes. At the conclusion of my work I have come to the knowledge that the recodification of civil law can our law only benefit and that is an important change and the detachment from socialist law, which still a little in the Civil Code, 40/1964 Sb.